

כוכב של"ח המסע לגליל התחתון

הוצאה זמנית להשתלמות פסח - עודכן 19/3/2012

תשע"ב

עריכה וכתיבה דן אבידן וגרשון כהן

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

השתתפו בכתיבה: דוד אליהו, דוד גורן, רונית לוי, חנן שרי

עמ'	תוכן העניינים
	חלק א' מסע כוכב של"ח לגליל התחתון
3	הקדמה
4	ציטטה ומבוא
4	רציונאל
4	מסר ערכי
5	מטרה
5	רעיון מרכזי
6-7	עיקרי מכלול הנופאדם במרחב
6	הרובד הפיזי
6	הרובד ביוטי
6-7	הרובד האנושי
8	היבטים ערכיים חברתיים
9	התפתחות המסע ע"פ יעדיו
9-27	תכנית המסע
9-16	שיעורי ההכנה
10-12	שיעור הכנה 1
13-16	שיעורי הכנה 2-3
15	משימות בתחום הארגוני
15-16	משימות בתחום החברתי
16	משימות בתחום ההדרכה
17-27	המסע
17-22	כוכב א'
17	תכנית המסע
18-19	רציונאל יום 1
19-21	רציונאל יום 2
21-22	רציונאל יום 3
23-27	כוכב ב'
23	תכנית המסע
23-24	רציונאל יום 1
25-26	רציונאל יום 2
26-27	רציונאל יום 3
48	נספח מפות
28	חלק ב' השתלמות המורים להכרת צירי מסע בגליל התחתון בגלבוע ובעמקים

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידעת הארץ

הקדמה

אגף של"ח וידעת הארץ פועל להובלת תהליכים חווייתיים חינוכיים ערכיים להכרת הארץ ואהבת המולדת תהליכים אלה מקדמים את חיזוק תחושת השייכות לארץ ולמדינה. התהליך החינוכי מכוון לבניית רקמת יחסים בין היחיד לזולתו מתוך נכונות למילוי חובות חברתיים.

מסע כוכב של"ח הוא אחת מזירות הפעולה החשובות של החינוך החווייתי ערכי. המסע מזמן תהליך ממושך של תכנון והכנה המוביל למסע בן 3 ימים לפחות. במסגרת המסע חווה התלמיד הכרות עם חבל ארץ ומשתתף בתהליך חברתי, המחייב מעורבות מלאה ונטילת אחריות על תהליכי הכנה, ביצוע וסיכום הפעילות. המסע לגליל התחתון לגלבו ולעמקים יפגיש את התלמיד בדרך חווייתית ובלתי אמצעית עם מערכת הנופאדם הייחודית של חבל ארץ זה. האזור מזמן מפגש עם נדבכים חשובים בתרבות ישראל ובמורשת העם, כמו גם מפגש עם הרכב אוכלוסייה מגוון המציג את מפגש התרבויות המקומי. מפגש זה מעלה לדיון את קבלת האחר ואת השיח הסובלני כערך חיוני. החוברת תפרט את רציונל המסע ותציג שתי חלופות לביצוע כוכב של"ח בגליל התחתון.

חלקה השני של החוברת יוקדש לפרק הכשרת מורה השל"ח להובלת המסע. השתלמות המורים לגליל התחתון, היא חלק מהכשרת המורה בשנה הראשונה לעבודתו. עיקר ההשתלמות בתהליך המדמה מסע עם תלמידים, ומאפשר התנסות מעשית בהדרכה ובארגון מסע כוכב של"ח יחד עם הכרת יסודות מערכת הנופאדם של הגליל התחתון.

אלי שיש

מנהל אגף של"ח וידעת הארץ

חלק א'

המסע לגליל התחתון לגלבו ולעמקים

שלוש ארצות* לביעור: יהודה ועבר הירדן והגליל ושלוש ארצות לכל אחת ואחת: גליל העליון וגליל התחתון והעמק. מכפר חנניה ולמעלן, כל שאינו מגדל שקמין – גליל העליון. ומכפר חנניה ולמטן, כל שהוא מגדל שקמין – גליל התחתון, ותחום טבריא – העמק. (משנה, שביעית פ"ט מ"ב)

(שלושה אזורי אקלים שכל אחד מהם מתחלק בחלוקה פנימית לשלושה אזורי אקלים משניים)

מבוא

מסע כוכב של"ח לגליל התחתון לגלבו ולעמקים הוא תהליך חינוכי ערכי חוויתי. המסע כולל היבטים אישיים וחברתיים תוך התנסות במגוון מיומנויות. למסע מסר ערכי חינוכי המתפתח על פני שלושת ימי המסע אשר לכל אחד מהם מסר ערכי יומי. בדרך זו נבנה התהליך החינוכי נדבך על נדבך החל מההכנה בבית הספר ועד לשלב העיבוד והסיכום בתום המסע.

החוברת מציעה שתי חלופות למסע כוכב בגליל התחתון: האחת בחלקו המזרחי והאחרת במרכז ומערב הגליל התחתון. שתי החלופות עוסקות במסר ערכי הנשען על שלושה סדנאות:

- **סדנת ההר כערש האומה:** הכוכב יפגיש את התלמיד עם מקומות ואירועים בגליל התחתון שמהווים נדבכים בתרבות ומורשת ישראל.
  - **סדנת מפגש תרבויות:** התלמיד יתוודע להרכב האוכלוסייה בגליל התחתון ולמרקם החיים המשותפים המחייב קבלת ה"אחר" ושיח סובלני.
  - **סדנת המהפך הציוני במישור החוף:** התלמיד יתוודע לעשייה הציונית בעמקים ובגליל התחתון.
- לאור החוויות והלמידה במהלך שלושת ימי הכוכב, תעלה השאלה במה יכול התלמיד לתרום להמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני.

א. רציונל המסע

1.א. המסר הערכי

באחריות לתרום ככל שביכולתי לקבלת השונה, לשיח הסובלני ולהמשך המעשה הציוני.

2.א. מטרת המסע

מפגש חוויתי-ערכי ובלתי אמצעי עם מערכת הנופאדם הייחודית של הגליל התחתון לגלבו ולעמקים לשם טיפוח זיקה לארץ, תחושת אחריות, סובלנות, מחויבות לקבלת האחר ולתרומה להמשך המעשה הציוני.

3.א. הרעיון המרכזי

אגף של"ח וידעת הארץ

המסע הוא תהליך חינוכי ערכי חווייתי, הכולל היבטים חווייתיים-אישיים, חברתיים, ערכיים, תוכניים ומגוון מיומנויות. התהליך כולל הכנה משמעותית בבית הספר, 3 ימי מסע לפחות ותהליך עיבוד וסיכום. בחוברת זו מוצעות שתי חלופות (ההצעה המפורטת בהמשך סעיף 2.ב.)

א.3.א. מסע בדגש על המהפך הציוני מפגש התרבויות והשיח הסובלני המבוסס על לינה בחניון יער לביא ויכלול יום בגלבע, יום בהר תבור ויום בבקעת כנרות.

א.3.ב. מסע בדגש מפגש תרבויות והשיח הסובלני המבוסס על לינה בחניון קק"ל בציפורי ויכלול יום בהר כמון או הר תורען, יום בגבעות ציפורי, ויום ברכס יודפת.

4.א. היבטי תוכן ערכיים

4.א.א. ערש האומה:

- סיפורי התנ"ך: בגלבע ובבית שאן(גדעון שאול אחאב)
- המרד הגדול: יודפת וציפורי
- תק' המשנה והתלמוד: מושב הסנהדרין (אושה שפרעם בית שערים ציפורי טבריה), חתימת המשנה: בית שערים, חתימת התלמוד הירושלמי וקביעת הניקוד: טבריה
- תק' הגלות: טבריה אחת מארבע ערי הקודש שלא נעזבו (הנסיון של דונה גרציה להקים בה "מדינה יהודית")

4.א.ב. המהפך הציוני:

- הקמת מושבות העלייה הראשונה: אילניה, כפר תבור, יבנאל, מנחמיה
- חידושי העלייה השנייה: חוות כינרת, הקבוצה הראשונה בדגניה, מושב העובדים הראשון בנהלל והקיבוץ הגדול הראשון בעין חרוד.
- מפעלים ציוניים חלוציים בתחום החקלאות כמו גידול תמרים, בתחום התשתיות כמו תחנת הכח בנהריים, ייבוש ביצות, מפעלי המים בעמק חרוד ובבקעת כנרות, והמוביל הארצי.

4.א.ג. גבול של שלום מתפתח

- מעבר הגבול הפעיל למלכת ירדן בשייח' חוסיין ושיתוף פעולה בתחומי המים החקלאות והתעשייה
- גדר הביטחון החוצה את הגלבע בין ישראל לרשות הפלסטינית ומעבר סאלם הסמוך לג'נין.

4.א.ד. מפגש תרבויות

- בכל מרחב המסע ובעיקר במרכז הגליל התחתון בולטת לעין הסמיכות בה שוכנים ישובים יהודיים לצד ישובים בדואים וערביים. קבלה ההדדית ומרקם יחסים של חיים משותפים הם יסוד חיוני אותו יש לטפח.

5.א. עיקרי מכלול הנופאדם:

אגף של"ח וידעת הארץ

א.5.א. הרובד הפיזי

הבקע:

בור הכנרת ומערכת הירדן משפיעים על: מים, אקלים, קרקע, ביצות מחצבים: גבס, שיש. מעיינות חמים.

שברי משנה:

אלה יצרו את הגלבוש עמק חרוד יזרעאל, רמות ובזלות הגליל התחתון המזרחי והשפיעו על מבנה רכסי הגליל התחתון המרכזי.

שיעור הקרבה לים והגובה הטופוגרפי:

אלה משפיעים על משטר המשקעים הר"ש והטמפרטורה הממוצעת. כך שרכסי הגליל המרכזי זוכים ליותר משקעים. לעומת זאת במורדות הצפוניים של הגלבוש ובמורדות הגליל המזרחי יש תופעה של צל גשם.

א.5.ב. הרובד הביוטי

- (1) **בגליל התחתון המערבי**, יער של אלון תבור התפתח על המסלע הרך.
  - (2) **בגליל התחתון המרכזי** חורש ים תיכוני על רכסי הגיר הקשה, בבקעות עקב העיבוד האינטנסיבי לאורך ההיסטוריה, כמעט לא שרדה צמחיה טבעית.
  - (3) **ברמות הבזלת של הגליל התחתון המזרחי** התפתחה בתת דגניים על הקרקעות הגעשיות.
  - (4) **בעמקים הגדולים** קרקע הסחף העמוקה יחד עם התבליט המתון וריבוי מקורות המים יוצרים כר נוח לעיבוד חקלאי או לחילופין, אם מערכת הניקוז מוזנחת ייווצרו במהרה ביצות.
  - (5) **בבקע** מצויים מיני צמחים שנדדו לאורך הבקע ובו נמצא גבול תפוצתם הצפוני או הדרומי וכן ריבוי של צמחי מים.
- נדידת העופות: בשל שכיחות הטרימיקות בבקע ומקווי המים הרבים בעמק חרוד ושאן משמשים אלה, תחנה על נתיב הנדידה בעיקר לעופות מים.

א.5.ג. הרובד האנושי

(1) העמקים:

בדומה לצמחים ובעה"ח גם האדם נדד מאפריקה דרך הבקע שרידי אדם מלפני 1.2 מליון שנה נמצאו בתל עובדיה סמוך לדגניה.

עמק יזרעאל ועמק חרוד: יבוש ביצות ורתימת המים לחקלאות, כך גם בבקעת כינרות. העובדה כי העמקים מהווים מעבר טבעי בו התקיימה הדרך הבינלאומית המוכרת כדרך הים, והיותם "אסם תבואה", הביאה להתעניינות עולמית ושאיפה מתמדת לשלוט בחבל ארץ זה, החל ממצרים דרך המדיינים (סיפורי גדעון) הפלשתים (שאלו בגלבוש) הארמים (סיפורי אחאב) ועד המונגולים (קרב עין ג'לוד היא מעיין חרוד). בעת החדשה: ציר המכולות הירדניות (מעבר שיח חוסיין נמל חיפה) ורכבת העמק הנסללת מחדש בימים אלה כחלק מ"חזון" ישראל כמחלף תחבורה של המזה"ת. (שמעון פרס)

אגף של"ח וידעת הארץ

לשם ניצול קרקעות העמקים בצורה יעילה ומלאה, יש צורך במפעלי ניקוז גדולים שימנעו הפיכת חלקים רבים לביצות, לכן בתקופות של שלטון מרכזי חזק היו העמקים אסם תבואה וכשהשלטון המרכזי נחלש שבו הביצות וכבשו חלקים נרחבים מהשטח, מצב זה איפשר את רכישת הקרקעות הללו בידי התנועה הציונית.

(2) גליל תחתון מזרחי:

רמות הבזלת הבלויה המישוריות כמעט, עשירות בשכבת קרקע עמוקה דיה לגידול דגנים ועליהן קמו סגירה מסחה יבנאל המושבות הראשונות בגליל התחתון.

(3) הכנרת:

דייג, הבראה (מעיינות חמים) עורף חקלאי בבקעת כנרות וברמות הגליל התחתון הסמוכות, אקלים נוח, דרך ראשית, כארבעים שנה לאחר חתימת המשנה על ידי רבי, בימי דור האמוראים השני (260-290) מושב הסנהדרין, עובר מציפורי לטבריה בה נחתם התלמוד הירושלמי (זה שנוצר בא"י לעומת הבבלי) ובה גם גובש הניקוד העברי.

(4) גליל תחתון מרכזי:

שילוב של רכסים מכוסי חורש ובקעות רחבות מאפשר שילוב חקלאות ומרעה (בהקשר זה מוזכר "מדברה של סחנין" כחורש בו מותר להדביר-לרעות את הצאן ללא חשש גזל-פגיעה בשטחים המעובדים). אין צורך מיוחד בתחזוקת הקרקעות, מה שהוביל להתפתחות כפרים גדולים ששומרים בעלות על הקרקעות.

המהפך הציוני התרחש מחוץ לגליל המרכזי: הניסיון לשמור על רצף היישוב היהודי, בשילוב עם הקרקעות שנרכשו, יצרו את ה N ההתיישבותי שחיבר את עמק הירדן עם עמק יזרעאל.

עם קום המדינה וכיום מתקיים בגליל התחתון ריכוז גדול של של יישוב ערבי שמרכזו נצרת, יישוב זה מתפרס בעיקר בבקעות מרכז הגליל התחתון המרכזי ועל רכסיו. בשולי הגליל התחתון המרכזי מתפרס היישוב הערבי בחלק המזרחי סביב גבעת המורה ובחלק המערבי בשולי ההר לאורך כביש 70.

בשנות השבעים על רקע הכרזת המדינה על תכנית לייחוד הגליל והפקעת קרקעות, הכריזו מנהיגי הציבור הערבי על שביתה כללית ב 30/3/1976. בבקעת סחנין נשאו ההפגנות אופי אלים ובמהלכן נהרגו 6 מפגינים. יום זה מצוין מאז מדי שנה, בקרב הציבור הערבי כ"יום האדמה".

בשנות השמונים הוקמו בגליל התחתון עשרות יישובים חדשים במסגרת תכנית המצפים בגליל, סמיכות היישובים הביאה ליצירת יחסי שכנות טובה בדרך כלל, שנתערערה באירועי שנת 2000 ומאז עמלים תושבי האזור יחד, לחדש את אורט השכנות הטובה והחיים המשותפים מתוך הבנת היתרונות הכרוכים בכך לשני הצדדים.

א.6. היבטים ערכיים חברתיים

התהליכים החברתיים שזורים בכל המסע, הם חלק אינטגרלי מכל שלביו ומכל התהליכים המתרחשים בו. ישולבו בו ההיבטים הערכיים הנגזרים מחוויות

אגף של"ח וידעת הארץ

ההכנה וההתארגנות, חוויות ההתבוננות והתנסות והגילוי בימי המסע, ותוצרי המסע. אלה יבואו לידי ביטוי בתהליכי העיבוד, הסיכום והעשייה הנובעת מתהליך המסע כולו.

ההיבט הערכי חברתי יבוא לידי ביטוי בכל שלבי המסע:

א. בתהליכי ההכנה בבית הספר

- (1) בהובלת ההכנה על ידי המש"צים, מועצת המסע, ושאר תלמידי השכבה.
- (2) באופן ההתארגנות האישית, ההתארגנות בחוליות, במסגרת הכיתה והשכבה.
- (3) במידת ההשתתפות ומחוייבות של מרבית תלמידי השכבה

ב. במהלך ימי המסע בשטח

- (1) בזמן הנסיעה.
- (2) בהליכה במסלולים, בתחנות ההדרכה, בתחנות ההפגה, במעגלי השיח והדיון.
- (3) בהתארגנות ללינה, הכנת הארוחות, השכמה, התארגנות ליום ההליכה.
- (4) בטקסים בפתיחת המסע בסיומו. (לפחות)
- (5) בפעילות הלילה.
- (6) במעגל השיח לסיכום היום והמסע שיעסוק בהיבטים בחוויתיים אישיים של התלמיד.

ג. בתהליך הסיכום והעיבוד בית הספר

- (1) בשיעורי השל"ח
- (2) בשיעורי המחנך
- (3) בפעילות שכבתית בלוחות קיר מצגות סרטים וכו'.

ד. קיום פעילות חברתית תורמת כיישום של תובנות חברתיות מתהליך המסע

א.7. התפתחות המסע על פי יעדיו (שיעורי הכנה + ימי המסע)

1. התלמיד יתוודע לנדבכים בערש האומה, שהונחו בגליל התחתון ועל רקע זה, יקשר בין הרכב האוכלוסייה במרחב לבין הצורך החיוני בקבלת האחר ושמירה על שיח סובלני.

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

(שיעור הכנה 1)

2. התלמיד יכיר היבטים שונים של המסע על מנת לטפח את תרומתו ומחויבותו להצלחת המסע (שיעור הכנה 2)
3. התלמיד ייחשף למרחב הגליל התחתון הגליל והעמקים, יכיר את מאפייני הנופאדם ויתרשם מהנוף המרהיב מהמערכת הטבעית ומהרובד האנושי הייחודי של חבל ארץ זה.
4. התלמיד יבקר באחד מיישובי החברה הערבית בגליל התחתון ויתוודע לצורך החיוני בקבלת האחר ובשיח סובלני.
5. התלמיד יבקר באחד האתרים המשקפים את מעשי התנאים והאמוראים בגליל התחתון.
6. התלמיד יתרשם מביטויים להגשמת המפעל הציוני במרחב ויקשר בינם לבין מחויבותו להמשך המעשה הציוני.

ב. תוכנית מסע כוכב של"ח לגליל התחתון, הגלבוע והעמקים

1.ב. שיעורי הכנה למסע

- למסע יוקדמו שיעורי הכנה שמטרתם לצמצם את מרחב הזרות בכל ההיבטים של המסע: היבטי תוכן, היבטי ארגון, היבטי בטיחות והיבטים חברתיים.
- א. **שיעור 1:** בשיעור יתוודע התלמיד לנדבכים בערש האומה, שהונחו בגליל התחתון (ראה מעלה, סעיף א.4.א.) ועל רקע זה, יקשר בין הרכב האוכלוסייה במרחב לבין הצורך החיוני בקבלת האחר ושמירה על שיח סובלני.
  - ב. **שיעורים 2-3:** בשיעורים אלה יכיר התלמיד היבטים שונים של מסע כוכב בכלל והמסע לגליל התחתון בפרט על מנת לטפח את מחויבותו ותרומתו להצלחת המסע. בשיעורים אלה יש לעסוק במסלולי המסע, היבטי ארגון, היבטי בטיחות והיבטים חברתיים.

1.ב.1. שיעור הכנה מס' 1

שם השיעור: מפגש תרבויות בערש האומה

ומעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על ספסל של גוים בשבת בעכו אמרו לו לא היו נוהגין כן להיות יושבין על ספסל של גוים בשבת ולא רצה לומר מותרין אתם אלא עמד והלך לו מעשה

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שנכנסו לרחוץ בכבול אמרו להם לא היו נוהגין להיות רוחצין
שני אחין כאחד לא רצו לומר להם מותרין אתם אלא נכנסו ורחצו זה אחר זה (תוספתא מסכת מועד
קטן פרק ב)

מסר ערכי

ההתוודעות לגליל התחתון כאל "ערש האומה" יחד עם היותו מרחב בו מתגוררת
אוכלוסייה מעורבת (ערבית גדולה לצד האוכלוסייה היהודית), תסייע **לפיתוח** תחושת
המחויבות והאחריות שלי לקבלת האחר ושמירה על שיח סובלני.

מטרת השיעור

התלמיד יקשר בין היות הגליל התחתון "ערש האומה" יחד עם היותו מרחב בו מתגוררת
אוכלוסייה מעורבת (ערבית גדולה לצד האוכלוסייה היהודית) מעורבת, לבין הצורך החיוני לקבלת
האחר ולשמירה על שיח סובלני.

הרעיון המרכזי

הכרות עם מרחב הגליל התחתון כנדבך בערש האומה: כאן התרחשו מאורעות חשובים
בגיבוש הממלכה הישראלית, במרחב זה נחתמו המשנה והתלמוד הירושלמי וגובשו בו
עקרונות הניקוד לכתב העברי. בעמקים התחולל בתחילת המאה העשרים המהפך הציוני.
(ראה מעלה הרחבה בסעיפים א.4.א., א.4.ב.) יחד עם כל אלה במרכז הגליל התחתון
ובשוליו מתגוררת אוכלוסייה ערבית גדולה לצד האוכלוסייה היהודית. השמירה על מרקם
חיים משותף מתוך קבלה הדדית של האחר ושמירה על שיח סובלני היא בבחינת ערך
קיומי.

תאום וקישור

בשיעור זה נעסוק בהכנת התלמיד למסע בגליל התחתון בשני היבטים:

א. מאפייני הגליל התחתון כערש האומה, בהם ייפגש התלמיד במסע.

ב. רכישת מידע רלוונטי לדיונים ערכיים שיערכו במסע.

בשיעורים הבאים: יובהר מבנה המסע: התארגנות מכינה שכבתית, כיתתית ואישית:

משימות אישיות וחולייתיות, /כיתתיות/ שכבתיות/ ציוד אישי

התפתחות השיעור לפי יעדין

1. התלמיד יתוודע ליחידות הנוף העיקריות הבונות את הגליל התחתון. (ג.ת. מרכזי,
ג.ת. מזרחי, הגלבוע והעמקים.

2. התלמיד יתוודע לאירועים ומעשים המקנים לגליל התחתון את התואר ערש האומה

3. התלמיד יתוודע להרכב האוכלוסייה בגליל התחתון ויקשר בינו לבין הצורך החיוני
בקבלת האחר ובקיום שיח סובלני.

מושגי יסוד:

גליל תחתון מרכזי, גליל תחתון מזרחי, העמקים, הגלבוע,

המרד הגדול, משנה, תלמוד ירושלמי, יום האדמה, אירועי 2000

טבלת פעילות			
מבנה השיעור	זמן ויעד	הפעילות	עזרים/הערות

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

לוח וטושים	א. <u>המורה מציג</u> את השיעור כהכנה מסע לגליל התחתון. ורושם על הלוח: המסע לגליל התחתון. ב. <u>המורה שואל</u> מה אתם יודעים על הגליל התחתון? תשובות חופשיות. ג. <u>המורה שואל</u> מה גבולותיו של הגליל התחתון? תשובות חופשיות.	5 דק' הצגת השיעור יצירת קשר אישי לאזור המסע	פתיח 5 דק'
נספחים 1-2 ראה בעמ' 1- מפת א"י המדגימה את גבולות הגליל התחתון ופריסתו על 3 רצועות האורך 2- תרשים יחידות הנוף השונות	א. <u>המורה מציג</u> בקצרה בעזרת נספחים 1-2 <u>המורה פורס על הלוח או מקרין את תרשים הגליל התחתון ומסביר את חלקיו</u>. את: • גבולות הגליל התחתון • יחידות הנוף השונות • מושגים: ג.ת. מזרחי, ג.ת. מרכזי, העמקים, גלבע. הערה: ניתן להציג נספחים אלו כמצגת.	5 דק' גבולות הגליל התחתון ויחידות הנוף יעד 1	גוף השיעור 25 דק'
נספח 3 א-ה ראה עמ' א. ימי המקרא ב. בית שני ותנאים ג. ימי האמוראים ד. הרכב האוכלוסייה בג.ת. כיום ה. ארועים מעצבים: יום האדמה, ארועי 2000 כל חוליה מקבלת נושא אחד.	ב. <u>למידה בחוליות</u> - נדבכים ב"ערש האומה" והרכב האוכלוסיה בגליל התחתון 1. ימי המקרא: גדעון, שאול, אחאב 2. בית שני: המרד הגדול בגליל 3. ימי התנאים ואמוראים: רבי וחתומת המשנה, התלמוד הירושלמי 4. האוכלוסיה בגליל התחתון עבודה בחוליות בנות 4 תלמידים בשיטת הג'י'קסו-למידת נושא אחד בחוליית האם 10 דק', חלוקה לחוליות מעורבות- הוראת עמיתים בחוליות המעורבות 10 דק'	20 דק' גליל תחתון כערש האומה יעד	

מבנה השיעור	זמן ויעד	הפעילות	עזרים/הערות

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

סיכום 10 דק'	6 דק' קישור למשפט הפותח של השיעור. הבהרת מסר ערכי	המורה ישאל: מה היא התמונה העולה מהנושאים שנלמדו אודות הגליל התחתון? (ערש האומה, אוכלוסייה מעורבת, פוטנציאל נפיץ) המורה ישאל: לאור חשיבות הגליל בזהות שלנו מה המשמעות של הרכב האוכלוסייה בגליל התחתון אליו התוודעתם? (קיום מרקם חיים משותף-קבלת האחר ושיח סובלני)	לוח
2 דק' תואם יעד 4		המורה יסכם: בגליל התחתון הונחו חלק מהתשתיות החשובות ביותר בתולדותיו ובזהותו של העם היהודי. במסע נגלה, כפי שלמדנו בסדנת המהפך, שהמהפך הציוני התחולל גם בעמקים. יחד עם זאת החיים המשותפים בגליל עם אוכלוסייה ערבית גדולה מחייבים קבלה הדדית וקיום שיח סובלני. חשוב שהמורה ייסכם את השיעור במסר הערכי	
2 דק' קישור		קישור לשיעור הבא: בשיעור הבא יובהר מבנה המסע - התארגנות מבחינה שכבתית כיתתית ואישית.	

ב.1.2. שיעורי הכנה מס' 2, 3

הנושא: התארגנות למסע

אגף של"ח וידעת הארץ

כשיוצאים אל הדרך חשוב לדעת מה לוקחים ובמה מצטיידים. קנאה, כבוד, תאוות ושאר מידות רעות – הן לא חלק מהציוד הנלווה למסע זה. (הרב מנחם אזולאי)

המסר הערכי

המסע הוא שלי, לכן באחריותי להיות שותף פעיל בכל היבטי המסע, כדי לתרום את חלקי להצלחתו.

מטרת השיעורים

התלמיד יכיר היבטים שונים של המסע על מנת לטפח את מחויבותו ותרומתו להצלחת המסע.

רעיון מרכזי

המסע מהווה הזדמנות חינוכית ערכית ייחודית:

- א. חיזוק הזהות ערכית: הכרת הארץ ואהבת מולדת
  - ב. חיזוק הלכידות חברתית- נטילת תפקידים במסע ע"י התלמידים, הערכות באופן מיטבי להתארגנות אישית וקבוצתית, בניית מערכת כללים ונורמות, ייתרמו ללכידות החברתית של הקבוצה.
  - ג. ההכנה למסע כוללת היבטים של צמצום מרחב הזרות, שיווק התהליך, למידה, ארגון והתארגנות.
- התנהלות המסע** היא כלי חינוכי שיוכל לסייע באופן משמעותי לטיפול מעורבות אישית, קבוצתית ויתרום להצלחת המסע אם ישמרו הכללים הבאים:

- ניהול המסע יהיה בידי מועצת המסע שכוללת את נציגי כל הכיתות בשכבה
- כל כיתה תתנהל בחלוקה לחוליות בנות 4 תלמידים
- לכל תלמיד ולכל חוליה יהיו משימות ותפקידים

תיאום וקישור

בשיעור הקודם הכרנו את מאפייני הנופאדם של הגליל התחתון.
בשיעורים אלה נכיר את ההיבטים השונים שביציאה למסע מבחינה ערכית חברתית, לימודית וארגונית.

שיעור 2: יוקדש למשימות אישיות וחולייתיות, /כיתתיות/ שכבתיות/ ציוד אישי

שיעור 3: יוקדש להכרת המסלולים ונקודות תורפה בטיחותיות.

התפתחות שיעור 2 לפי יעדין

- א. התלמיד יתוודע למבנה הארגוני של המסע. (תפקידים חוליות משימות)
- ב. התלמיד יגדיר תחומים בהם יכול לבוא לידי ביטוי במסע
- ג. התלמיד ייערך באופן אישי וקבוצתי למסע: יבחין בין ציוד נישא לבין ציוד לילה, יגדיר משימות ותפקידים למסע וייקח חלק בביצועם.

התפתחות שיעור 3 לפי יעדין

- א. התלמיד יתוודע למסלולי המסע ומקום הלינה: ע"ג המפה, תמונות, מצגת.

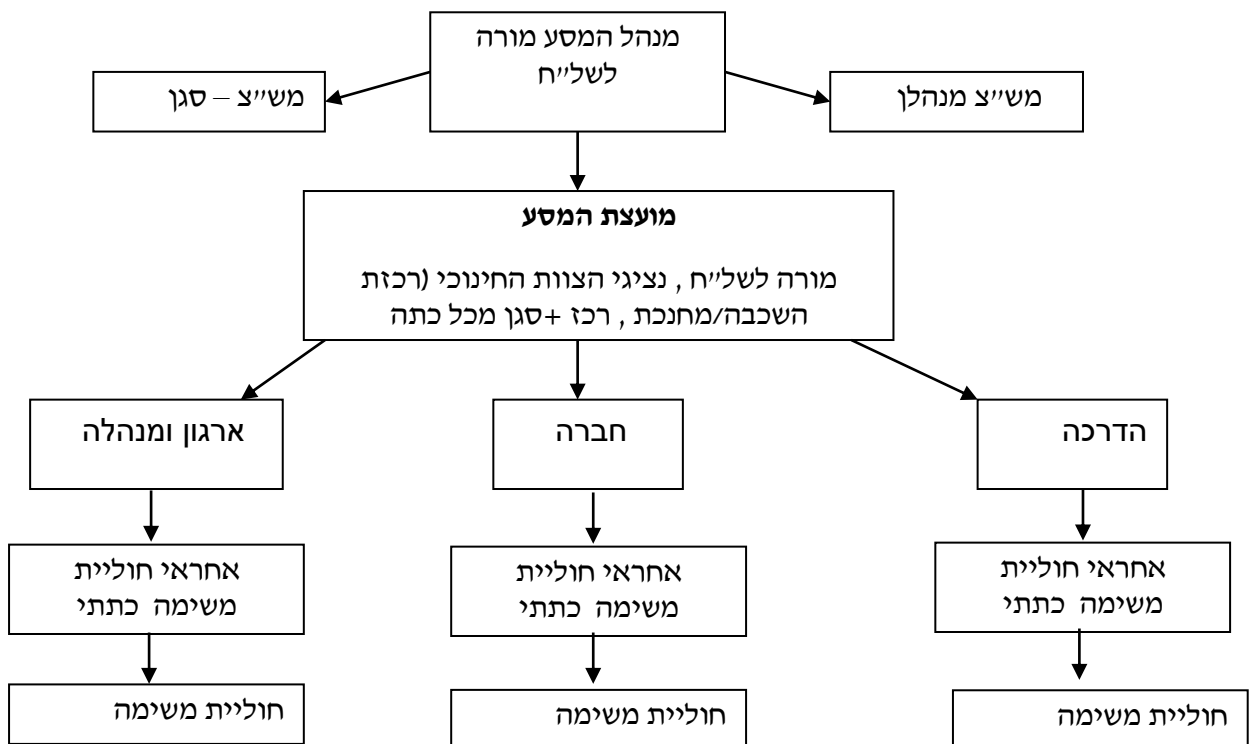
אגף של"ח וידעת הארץ

ב. התלמיד ייערך באופן אישי וקבוצתי למסע בהיבטים הבאים:

1. התלמיד יגלה מודעות לנקודות תורפה בטיחותיות

2. התלמיד ישתתף בכתיבת אמנת התנהגות.

הצעה לתרשים מבנה היררכי של בעלי תפקידים למשימות במסע

משימות בארגון המסע וניהולו.

ניתן להתארגן למשימות שכבתיות בשתי חלופות עיקריות:

אגף של"ח וידעת הארץ

1. משימה כיתתית: כל כיתה אחראית על משימה (טקס, ערב חברתי וכו')
2. משימה שכבתית: כל כיתה שולחת נציגים לצוות שכבתי לביצוע המשימה.

משימות בתחום הארגוני

א. כלכלה:

- ריכוז עבודת צוות הכלכלה.
- הכנת תיק כלכלה הכולל את תכנית העבודה של הצוות
- רשימת המצרכים והציוד הנדרשים.
- ריכוז רשימת המוצרים לכיתה
- ניקיון ופינוי
- ציוד בישול
- ארוחת ערב: תכנון תפריט, בישול, הגשה, פינוי, שטיפת כלים.

ארוחת בוקר:

- א. כיבוד קל + שתייה חמה לאחר ההשכמה.
- ב. ארוחת בוקר לפריסה במסלול: הכנת מצרכי המזון וחלוקתם לפי חוליות (או חלוקת מזון לארוחה כיתתית משותפת) ניקיון פינוי.
- ארוחת צהריים - לפריסה במסלול: הכנת מצרכי המזון וחלוקתם לחוליות (או חלוקת מזון לארוחה כיתתית משותפת) ניקיון פינוי.

ב. מאהל בחניון הלילה

- הקמת המאהל הכיתתי ע"פ תוכנית ובהתאם לשטח חניון הלילה.
- סיוע לתלמידים המתקשים בבניית האוהל.

ג. מים

- מלוי בקבוקים אישיים ומיכלי מים נישאים (ג'ריקן), בערב שלפני היציאה למסלול
- רשימת תלמידים – חלוקה הוגנת לנשיאת הג'ריקן ע"י התלמידים ומעקב אחרי ביצועה.
- עידוד והקפדה על שתיית מים במהלך המסע.

משימות בתחום החברתי

א. פרסום תיעוד וסיכום המסע

- ב. פרסום המסע בבית הספר לפני המסע - הפרסום יחל כבר בשלב התכנון ומיועד לקהילת התלמידים, המורים וההורים. פרסום באמצעים שונים בכיתות וברחבי ביה"ס ליצירת התלהבות וציפיות לקראת היציאה.
- ג. תיעוד המסע - יתקיים במהלך המסע בשלביו השונים - הצעות: צילום/כתיבת יומן / מומלץ להתייחס למצבים משעשעים במהלך המסע, כתיבת חידון למצבים חווייתיים ועוד.

אגף של"ח וידעת הארץ

ד. **סיכום המסע** - ריכוז הסיכומים הכיתתיים והצגת קטעים נבחרים בפני השכבה או קהילת ביה"ס, כולל פעילות שהתבצעה במסגרת שכבתית במסע.

ב. **טקס פתיחה, טקס סיום:**

טקס פתיחה: יתקיים בתחילת מסלול היום הראשון ויכוון למטרות ותכני המסע.

טקס סיום: הטקס יחתום במעמד ערכי את המסע ויסכם את מטרותיו ותכניו.

מיקום והיערכות: רצוי באתר משמעותי-תצפית נוכח הנוף הפתוח, אנדרטה וכו'. מומלץ לגוון בקטעי קריאה, שירה, נגינה. יש להיערך עם תכנית וציוד מתאים.

ד. **תקנון התנהגות**

מועצת המסע בשיתוף עם מרכז/ת השכבה תקבע תקנון התנהגות עוד בבית הספר, במהלך המסע נציגי הכיתות אחראים לנהל את שיגרת המסע ובכלל זה לוח הזמנים כפי שנקבע, פיתרון עימותים ואכיפת תקנון ההתנהגות.

ה. **סיכום יום – מעגל של"ח**

לאחר ארוחת הערב תתקיים שיחת סיכום היום הכיתתית ובה יעלו נושאים שונים שעלו במהלך היום כולל נושאים חברתיים

ו. **פעילות ערב שכבתית:**

הפעלה חווייתית / הפגתית / רצוי שיעשה שימוש החוויות ורשמים שהצטברו במהלך היום יש להיערך עם תכנית מסודרת וציוד מתאים.

ז. **מורל צ'ופרים ופעילות בוקר טוב ולילה טוב**

הגברת מצב הרוח והמורל באמצעות שירים המנון כתתי, משחקים ורעיונות מקוריים להפתעות שיעודדו את התלמידים במהלך המסע.

נץ קפה-פעילות בוקר טוב - פעילות לפתיחת היום עם ההשכמה: פעילות קצרה רגועה, רצוי שתתקשר לתכני היום, אפשרויות לפעילות: התעמלות בוקר קצרה, סיפור רלוונטי, שיר, הציפיות שלי מהיום וכו'...

פעילות לילה טוב - פעילות לסיום היום: פעילות שקטה ונעימה לקראת השינה

משימות בתחום ההדרכה

כתיבת ת.ז. **לאזור המסע וחלוקתה לכתה** (הגדרת אזור המסע, המסלולים, נושאים מרכזיים, חי וצומח מיוחדים, התיישבות, מורשת ועוד)

הדרכה במסלול ובאתרים:

1. תחנות הדרכה, נושאים ואתרים יוגדרו מראש לכל יום במסע

2. הדרכה חווייתית ויצירתית

ב.2. המסע

ב.2.1. **כוכב א' לינה בחניון קק"ל ביער לביא**

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
1	תצפית מהר ברקן ירידה מהגלבוע בשביל העמק הנעלם והליכה בשולי העמק עד חפציבה פעילות ערב בחניון קק"ל ביער לביא.	א. מבנה הגלבוע עמק חרוד והגליל המזרחי על רקע הבקע. ב. צומח ייחודי לגלבוע ג. יישובים בעמק ד. סיפורי המקרא – מלחמת שאול בפלישתים. ה. מיומנויות הליכה בירידות תלולות. ו. גאולת אדמות העמק	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית וקישור לנלמד בכיתה אודות המבנה ו"ערש האומה"
2	הקפצה לאלון תבור הליכה לשביל דרך יער בית קשת, מפגש עם תלמידים בערב אל שביל, טיפוס לפסגת התבור, ביקור בכנסיית ההשתנות, תצפיות מראש התבור. לאחר הירידה מההר הקפצה לחניון פעילות ערב	א. יער אלון התבור ב. מיומנות התמצאות והליכה בעלייה ג. יגאל אלון ד. מפגש תרבויות: (1) הבדואים בגליל (2) חשיבות הגליל לנצרות (3) מיומנויות תצפית זיהוי אוכלוסיית היישובים סביב התבור בתצפית ה. הר תבור: (1) החורש היס תיכוני (2) סיפורי התנ"ך (3) הנצרות (4) תצפיות	דיון: תרומתו של מפגש תרבויות.
3	נסיעה לעין פוריה הליכה מעין פורייה למושב כינרת, ביקור בחוות כינרת, הליכה לאתר ירדנית ולאורך הירדן עד אום ג'וני	א. הכנרת ב. קשיי החלוצים בעמק הירדן ג. המהפך הציוני בעמק הירדן ד. צמיחת רעיונות ההתיישבות החדשים בבקעת כנרת (הקבוצה ממנה צמח הקיבוץ הגדול, ומושב העובדים) ה. המשך המעשה הציוני	דיון סיכום המסע: המללת החוויה, משימה לשיעור הסיכום: : איך אני יכול להמשיך את המעשה הציוני?

ב.2. 1. א. כוכב א' - מפת המסע ראה מפה 1 בנספח מפות.

ב.2. 1. ב. כוכב א' יום המסע הראשון

מהגלבוע לעמק חרוד

נושא היום: ערש האומה לרגלי הגלבוע

אגף של"ח וידעת הארץ

"הרי בגלבע, אל-טל ואל-מטר עליכם--ושדי תרומת: כי שם גלעל, מגן גבורים--מגן שאול, בלי משיית בשמן". (שמואל ב' א' כ"א)

המסר הערכי -

באחריות לפעול להכרת מרחב הגלבע והעמקים כערש האומה, להתוודע לסיפורי התנ"ך שהתרחשו בו, כמרכיב בזהותי כחוליה בשרשרת הדורות.

המטרה

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הגלבע והעמקים, יתרשם מהנוף ויתוודע לסיפורי המקרא ואירועים בתולדות העם באזור כחלק ממורשתו.

המסלול: הר ברקן, עין הסמל, העמק הנעלם, תל יוסף הישנה, חפציבה.

מפת מסלול יום המסע הראשון ראה מפה 1-א בנספח המפות.

הרעיון המרכזי:

ביום הראשון למסע ייחשף התלמיד למרחב שבין הגלבע לבין רמות הגליל התחתון המזרחי. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תסייע בבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. בתחום הערכי יתמקד יום זה בסיפורי התנ"ך העוסקים בגיבוש האומה הישראלית, בימי השופטים ובראשית ימי המלוכה, כמרכיב בזהותו של התלמיד. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

- א. מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות: גבעת המורה ורמות הגליל התחתון המזרחי, התבור ורכס נצרת, עמק חרוד, הגלבע והגלעד.
- ב. גבול ישראל ירדן מצד אחד וגדר ההפרדה עם הרשות הפלסטינית מצד שני, כביטוי לגבול של שלום מתפתח.
- ג. מיומנויות של תצפית והליכה בירידה תלולה.

תיאום וקישור

ביום הראשון נתמקד במרחב הגלבע והעמקים בדגש על תפקיד הגליל התחתון כערש האומה.

ביום השני למסע נתמקד במרחב שסביב להר תבור בדגש על מפגש תרבויות ושיח סובלני הכולל ביקור בכפר הבדואי שיבלי ובאתרי צליינות על התבור.

קישור

בתצפיות היום הראשון נפגש במקומות ונושאי תוכן בהם נעסוק גם בימים הבאים:

קישור ליום השני: הר תבור שיהיה בלבו של היום, כפרים מיעוטים ברמות יששכר המתקשרים לאוכלוסיית המיעוטים במרחב התבור.

קישור ליום השלישי: עין חרוד, ראשון הקיבוצים הגדולים – המתקשר לדגניה בה צמח רעיון הקבוצה. גבול של שלום מתפתח גדר ההפרדה עם הרשות הפלסטינית המתקשר לגבול השלום עם ירדן. עושר מקורות המים בעמק חרוד ומפעל ההתיישבות

אגף של"ח וידעת הארץ

הציוני בו מתקשרים למהפך הציוני בבקעת כנרות שגם בה יש מים רבים.

התפתחות היום על פי יעדינו

1. התלמיד יזהה 3 צמחים המאפיינים את הגלבוע ועדויות לפעילות של בעלי חיים.
2. התלמיד יכיר את מבנה הגלבוע ואת השפעת פעילות הבקע על הגלבוע וסביבותיו.
3. התלמיד יזהה בתצפית את פסגת התבור רמות יששכר, גבעת המורה, והרי גלעד.
4. התלמיד יזהה בתצפית את עין חרוד את טייבה ועוד 4 ישובים בעמק חרוד וברמות יששכר.
5. התלמיד יכיר את סיפור מלחמת שואל בגלבוע.
6. התלמיד יתוודע לסיפור גאולת אדמות עמק חרוד ופועלה של קק"ל בגלבוע.

ב.2.1. ג. כוכב א' יום המסע השני

סובב תבור

נושא היום: מפגש תרבויות בצל אלון ותבור

"ציונות היא יצירת חברה, שעם היותה בלתי מושלמת עדיין, היא מנסה לממש את מיטב האידיאלים הגבוהים ביותר של הדמוקרטיה-הפוליטית, החברתית והתרבותית - למען תושבי ישראל, ללא הבדל אמונה דתית, גזע או מין."

(יגאל אלון מתוך, דברים מעל במת עצרה האו"ם 30.9.1975, **כלים שלובים**, ע"ע 94-95).

המסר הערכי:

באחריותי להכיר ולפגוש אזרחים בני אוכלוסיה אחרת, בגליל התחתון, מתוך הבנה ששיח סובלני וקבלת האחר הם ערך חיוני.

המטרה:

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הר תבור, יחוה מפגש עם האוכלוסיה הבדואית וביקור באתר צליינות נוצרי כחלק מהכרת מרכיבי החברה בישראל.

המסלול:

יער בית קשת, שבלי, עליה להר תבור, פסגת התבור, ביקור בכנסיה, ירידה לכביש בסמוך לצומת גזית.

מפת מסלול יום המסע השני ראה מפה 1-ב בנספח המפות.

הרעיון המרכזי:

ביום המסע השני ייחשף התלמיד למרחב שסביב לתבור. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תסייע בהבנת מורכבות החברה בגליל ומכאן תאיר את קבלת האחר וקיום שיח סובלני כערך חיוני. בתחום הערכי: מפגש עם בדואים בכפר שיבלי וביקור בכנסיית ההשתנות, יהוו בסיס לדין אודות חשיבות קבלת האחר והשיח הסובלני בחברה. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

התמצאות, אשר יעמיקו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

- א. מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות: התבור ורכס נצרת, עמק יזרעאל בקעת כסולות והכרמל, גבעת המורה ורמות הגליל התחתון המזרחי.
- ב. מאפייני צורות יישוב שונות בתצפית: קיבוץ מושב מושבה כפר מוסלמי עיר
- ג. מיומנויות של ניווט תצפית והליכה במעלה תלול.

תיאום וקישור

ביום הראשון התמקדנו במרחב הגלבווע והעמקים בדגש על תפקיד הגליל התחתון כערש האומה.

ביום זה נתמקד במרחב שסביב להר תבור בדגש על מפגש תרבויות ושיח סובלני הכולל ביקור בכפר הבדואי שיבלי ובאתרי צליינות על התבור.

ביום השלישי נתמקד בבקע, בכנרת ובמהפך הציוני בבקעת כנרת בדגש על המשך המעשה הציוני.

קישור

בתצפיות יום זה נזהה מקומות ונושאי תוכן בהם עסקנו ביום הראשון וכאלה בהם נעסוק ביום השלישי גם בימים הבאים:

קישור ליום הראשון: רכס הגלבווע בו סיירנו, גבעת המורה, ורמות הגליל המזרחי שזיהינו בתצפית. כפרי המיעוטים במרחב התבור. המתקשרים לכפרים ברמות יששכר. קיבוץ עין דור המתקשר לביקור שאול אצל בעלת האוב.

קישור ליום השלישי: בתצפית נראה הבקע בו נסייר, כפר תבור מתקשר למהפך הציוני, נצרת והכנסיות על הר תבור מתקשרים לנושא הנצרות בכנרת.

התפתחות היום על פי יעדי

1. התלמיד יתוודע למאפייני יער הפארק, יכיר את עץ אלון התבור, וייחשף לסיפורו האישי של יגאל אלון.
2. התלמיד יכיר את תולדות החברה הבדואית בגליל.
3. התלמיד יפגש עם האוכלוסייה הבדואית למרגלות התבור ויתוודע למערכת היחסים שלה עם אוכלוסיות אחרות במרחב.
4. התלמיד יקיים דיון בנושא קבלת האחר ושיח סובלני כערך קיומי.
5. התלמיד יתוודע למאפייני הנופאדם של הר תבור.
6. התלמיד יזהה בתצפית את גבעת המורה, הגלבווע, רכס נצרת, עמק יזרעאל, רכס הכרמל.
7. התלמיד יאפיין בתצפית את אוכלוסיית היישובים וסוג היישוב.
8. התלמיד יכיר את מקומו של התבור בתנ"ך, במסורת הנוצרית ויבקר בכנסיית ההשתנות בפסגת ההר.

ב.2.1. ד. כוכב א' יום המסע השלישי

אגף של"ח וידעת הארץ

מעין פוריה לאום ג'וני

נושא היום: "קסם על ים כנרת" - המהפך הציוני בבקעת כנרת

"כְּנַרְתַּת כְּנַרְתַּת, אֵלֶיךָ נִמְשָׁכֶת כָּל נֶפֶשׁ מֵאֵז. כָּל קָסֶם מוֹלֶדֶת מִיְמֶיךָ יִפְּקוּ בְּלִילָה כְּרֹז." (מתוך כנרת כנרת, מילים א. פן לחן מ. זעירא)

המסר הערכי:

באחריות להכיר את הביטויים למעשה הציוני במרחב הגליל התחתון כחלק ממרכיבי זהותי וכהשראה להמשך המעשה הציוני.

המטרה

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הכנרת ובקעת כנרת, יתוודע לביטויים שונים של המהפך הציוני באזור, יתרשם מהם ויקשר בינם לבין מחויבותו לתרום להמשך המעשה הציוני.

המסלול

נסיעה לעין פוריה הליכה מעין פורייה למושבה כינרת, ביקור בחוות כינרת, הליכה לאתר ירדנית ולאורך הירדן עד אום ג'וני.

מפת מסלול יום המסע השלישי ראה מפה 1-ג בנספח המפות.

הרעיון המרכזי

ביום המסע השלישי ייחשף התלמיד למרחב הכנרת ובקעת כנרת. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תתרום להבנת גודל המאמץ שהשקיעו החלוצים בהפרחת חבל ארץ זה של הבקע. ההתרשמות מגודל המאמץ, תסייע להאיר את הצורך בנטילת אחריות על המשך המעשה הציוני, ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני. בתחום הערכי: נתמקד במפגש עם מעשי ראשונים כמופת לבני הדור הנוכחי לעשייה למען החברה והקהילה. בתחום התוכן הכרות עם מושבה חוות הכשרה וקבוצה. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעמיקו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות בנושא מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות: הבקע, הכנרת, רמות הגליל המזרחי, הגלעד והגולן.

תיאום וקישור

ביום הראשון התמקדנו במרחב הגלבע והעמקים בדגש על תפקיד הגליל התחתון כערש האומה.

ביום השני התמקדנו במרחב שסביב להר תבור בדגש על מפגש תרבויות ושיח סובלני הכולל ביקור בכפר הבדואי שיבלי ובאתרי צליינות על התבור.

ביום זה נתמקד בבקע, בכנרת ובמהפך הציוני בבקעת כנרת בדגש על המשך המעשה הציוני.

קישור

בתצפיות יום זה נזהה מקומות ונושאי תוכן בהם עסקנו ביום הראשון וביום השני:

קישור ליום הראשון: גבול השלום המתפתח עם הרשות הפלסטינית מתקשר לגבול השלום עם ירדן, עין חרוד ראשון הקיבוצים הגדולים מתקשר לדגניה אם

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

הקבוצות והקיבוצים, עושר מקורות המים בעמק חרוד ומפעל ההתיישבות הציוני בו מתקשרים למהפך הציוני בבקעת כנרת שגם בה יש מים רבים.

קישור ליום השני: בתצפית ראינו את הבקע בו אנו מסיירים ואת המושבה כפר תבור המתקשרת למהפך הציוני, נצרת והכנסיות על הר תבור מתקשרים לנושא הנצרות בכנרת.

התפתחות היום על פי יעדין

1. התלמיד יעמוד על מאפייני הרובד הפיזי של הגליל התחתון המזרחי והכנרת.
2. התלמיד יכיר את חשיבותה של הכנרת כמאגר המים של המדינה וכמקור השראה.
3. התלמיד יכיר ביטויים שונים של מפעל ההתיישבות הציונית בראשיתו.
4. התלמיד יקשר בין התרשמותו משלושת ימי המסע לבין מחויבותו להמשך המעשה הציוני. (מעורבות בפעילות לשמירה על הכנרת, לקידום שיח סובלני, תרומה לקהילה וכו')

ב.2.2. כוכב ב' לינה בחניון ציפורי

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

1	סובב מכמנים, סוואעד, עין כמון, נחל כמון, סלאמה.	א. הבחנה בין גליל עליון לגליל תחתון ב. מבנה גליל תחתון מרכזי. ג. המצפים בגליל, זיהוי אוכלוסיות בגליל התחתון ד. צמחיית החורש ה. החברה הבדואית בגליל התחתון	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית כלפי הגליל התחתון.
2	הקפצה לגן לאומי ציפורי, סיור באתר, קבר ר' יהודה נשיאה, יער הסוללים עד צומת הסוללים, הקפצה לחניון	א. ערש האומה: תנאים ואמוראים בגליל ב. "רבי" וציפורי כדוגמא למפגש תרבויות חיובי ותורם. ג. המוביל הארצי ד. יער האלונים	הגליל כערש האומה מפגש תרבויות ככלי לקידום משתתפיו
3	נסיעה להר השאבי, הליכה לתל יודפת טיפוס על הר עצמון, ירידה לנחל אבליים עד כאוכב.	א. מבנה הגליל התחתון המרכזי ב. בקעת סחנין והרקע לרגישות מערכת היחסים בין יהודים לערבים בגליל התחתון ג. סיפור העלייה לקרקע של ידפת ד. המרד הגדול יודפת מול ציפורי ה. המשך המעשה הציוני	סיכום המסע: המללת החוויה משימה לקראת שיעור הסיכום: מה יש ביכולתי לעשות על מנת לסייע בקבלת האחר ובשמירה על שיח סובלני.

ב.2. 2. א. כוכב ב' - מפת המסע ראה מפה 2 בנספח מפות.

ב.2. 2. ב. כוכב ב' יום המסע הראשון

מהר כמון לצלמון

נושא היום: בין גליל עליון לגליל תחתון

המסר הערכי:

באחריות להכיר ולפגוש אזרחים בני אוכלוסייה אחרת, בגליל התחתון, מתוך הבנה ששיח סובלני וקבלת האחר הם ערך חיוני.

המטרה:

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הגליל התחתון המרכזי ויחווה מפגש עם האוכלוסייה הבדואית כחלק מהכרת מרכיבי החברה בישראל.

המסלול: שביל סובב כמונים, סוואעד, נחל כמון, צלאמה.

מפת מסלול יום המסע הראשון ראה מפה 2-א בנספח המפות.

הרעיון המרכזי:

ביום הראשון למסע ייחשף התלמיד למרחב שבין הגליל העליון לבין הגליל התחתון המרכזי. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם שבתשתיתם מבנה ההררי וחורש

אגף של"ח וידעת הארץ

הטבעי תסייע לבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. בתחום הערכי יתמקד יום זה בהכרת מפעל המצפים בגליל ובמפגש עם האוכלוסייה הבדואית. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע, יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

- מבנה השטח: הבדלה בין גליל עליון לגליל תחתון, מבנה הגליל התחתון המרכזי וגבולותיו המערביים והצפוניים.
- מיומנויות של תצפית והליכה במורד תלול.

תיאום וקישור

ביום הראשון נתמקד ברכסי צפון הגליל התחתון המרכזי בדגש על מפגש התרבויות והמשך המעשה הציוני בגליל.

ביום השני למסע נתמקד במרחב שסביב ציפורי בדגש על נדבכים עיקריים במורשת ישראל שהונחו בגליל התחתון יחד עם המשך המעשה הציוני בדגש על המוביל הארצי.

קישור

בתצפיות היום הראשון נזהה מקומות ונושאי תוכן בהם נעסוק גם בימים הבאים:

קישור ליום השני: העיסוק במצפים בגליל ובמפגש התרבויות, מעלה את שאלת הקשר לחבל ארץ זה. ביום השני נעסוק בהתיישבות היהודית הקדומה בציפורי ובנדבכי התרבות היהודית שהונחו בגליל התחתון.

קישור ליום השלישי: בתצפית נזהה את הר השאבי והר עצמון המתנשאים מעל יודפת ובהם נסייר.

התפתחות היום על פי יעדי

1. התלמיד יתוודע למבנה הגליל התחתון המרכזי ויזהה את גבולו הצפוני וגבולו המערבי.
2. התלמיד יזהה בתצפית את בקעת בית הכרם מתלול צורים רכס המירון, הר הכרמל ומפרץ חיפה, מבנה רכסים ועמקים של מרכז הגליל התחתון, הר עצמון.
3. התלמיד יזהה בתצפית יישוב מוסלמי, עיר, מצפה.
4. התלמיד יזהה 3 צמחים המאפיינים את החורש הים תיכוני.
5. התלמיד יתוודע לסיפור הקמת הצפים בגליל.
6. התלמיד יפגוש באוכלוסייה בדואית ויתוודע לסיפורו של עומר סוואעד

ב.2. ג. כוכב ב' יום המסע השני

מציפורי לגבעות ציפורי

נושא היום: בצלם של אילנות גדולים

המסר הערכי

אגף של"ח וידעת הארץ

באחריותי לפעול להכרת מרחב ציפורי כערש האומה, להתוודע למעשי תנאים ואמוראים שהתרחשו בו, כמרכיב בזהותי כחוליה בשרשרת הדורות.

המטרה

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב ציפורי, יתרשם מהנוף ויתוודע לדמותו של רבי יהודה הנשיא ופועלו באזור כחלק ממורשתו.

המסלול: אתר ציפורי, קבר ר' יהודה הנשיא, גבעות ציפורי/יער הסוללים.

מפת מסלול יום המסע השני ראה מפה 2-ב בנספח המפות.

הרעיון המרכזי:

ביום השני למסע ייחשף התלמיד לגבעות ציפורי, מרחב מייצג של דרום הגליל התחתון המערבי. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם שבתשתיתם מבנה גבעי ויער אלוני תבור, תסייע לבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. במרחב זה בין ציפורי אושה ובית שערים נדדה הסנהדרין לאחר הגירוש מיהודה. כאן חתם "רבי" (רבי יהודה הנשיא) את המשנה. העמקים הגדולים הסמוכים (בקעת בית רימון, בקעת בית נטופה ועמק יזרעאל) שמשו עורף חקלאי מצויין ותרמו לשיגשוגן של ציפורי ובית שערים. בתחום הערכי יתמקד יום זה בתרומתו החשובה של "רבי" לתרבות היהודית, למורשתה ולזהות התלמיד. כן נעסוק בויכוח הערכי שבין יודפת לציפורי כרקע ליום המסע הבא. בתחום המעשה הציוני נכיר את אתר אשכול של מפעל המוביל הארצי ונזהה מצפים נוספים כמו הושעיה, חנתון ובית רימון. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע ואפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

א. זיהוי בקעת בית נטופה והר עצמון

ב. מיומנויות של תצפית ונווט באמצעות מפה.

תיאום וקישור

ביום השני למסע נתמקד במרחב שסביב ציפורי בדגש על נדבכים עיקריים במורשת ישראל שהונחו בגליל התחתון יחד עם המשך המעשה הציוני בדגש על המוביל הארצי.

ביום השלישי למסע נסייר במרחב שסביב יודפת והר עצמון בדגש על מארג היחסים העדין בין יהודים לערבים נתוודע לסיפור המרד ביודפת ונדון בהמשך המעשה הציוני.

א. הסיור בציפורי יכין את הקרקע לדיון אודות הבדלי הגישות בין ציפורי ליודפת במרד הגדול.

ב. בתצפית נזהה את הר עצמון המתנשא מעל יודפת בהם נסייר.

ג. זיהוי בתצפית של מפגש התרבויות יחד עם איתור המשך המעשה הציוני באתר אשכול ובזיהוי מצפים בתצפית יכין את הקרקע לדיון אודות המשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר ושיח סובלני.

אגף של"ח וידעת הארץ

התפתחות היום על פי יעדיו

1. התלמיד יתוודע למבנה גבעות הגליל התחתון המערבי ויער אלון התבור.
2. התלמיד יזהה בתצפית את רכס נצרת, הר תורען, בקעת בית רימון, בקעת בית נטופה, הר עצמון.
3. התלמיד יזהה בתצפית יישוב מוסלמי, עיר, מצפה.
4. התלמיד יזהה 3 צמחים המאפיינים את יער אלון התבור.
5. התלמיד יתוודע לפועלו של רבי יהודה הנשיא.
6. התלמיד יתוודע למיזם המוביל הארצי כהמשך המעשה הציוני

ב.2. ד. כוכב ב' יום המסע השלישי

מהר השאבי לנחל אבליים

נושא היום: המשך המעשה הציוני

המסר הערכי

באחריות להכיר את המורשת היסטורית ואת ביטויים למעשה הציוני במרחב הגליל התחתון כחלק ממרכיבי זהותי וכהשראה להמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני.

המטרה

התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב רכס יוטבת, יתוודע למורשת ההיסטורית ולביטויים שונים של המעשה הציוני באזור, כהשראה למחויבותו לתרום להמשך המעשה הציוני.

המסלול

הקפצה לתצפית מהר השאבי, הליכה לתל יודפת, טיפוס על הר עצמון וירידה לנחל אבליים.

מפת מסלול יום המסע השלישי ראה מפה 2-ג בנספח המפות.

הרעיון המרכזי:

ביום השלישי למסע ייחשף התלמיד לרכס יוטבת ולבקעת סחנין, מרחב מייצג של מרכז הגליל התחתון. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם שבתשתיתם מבנה הררי וחורש ים תיכוני, תסייע לבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. במרחב זה פעלו תנאים ואמורים. בסחנין בה גם פרצו ב 1976 ארועי יום האדמה, נקבר על פי המסורת, האמורא ר' יהושע דסחנין שאמר בשם רבי לוי:

"גדול השלום שכל הברכות והתפילות חותמין בשלום" (דרך ארץ זוטא).

במקום בו התקיים המצור הרומי על יודפת, בשנת 1960, עלו על הקרקע לנקודה שהיתה אז מרוחקת ומבודדת קבוצת צעירים שחידשו את היישוב היהודי ביודפת. כיום נוצר מארג עדין של חיים משותפים בין האוכלוסייה היהודית ואוכלוסייה הערבית בגליל. מארג זה עמד למבחן לא קל באירועי שנת 2000 אשר הדגישו את הצורך החיוני בשיח סובלני ובקבלת האחר בקרב שתי האוכלוסיות.

אגף של"ח וידעת הארץ

בתחום הערכי יתמקד יום זה בהמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע, יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

- ג. זיהוי הגליל העליון, זיהוי פסגות ועמקים עיקריים בגליל התחתון
- ד. מיומנויות של תצפית, נווט באמצעות מפה והליכה במעלה ובמורד תלול.

תיאום וקישור

ליום הראשון למסע הבחנה בין גליל עליון לגליל תחתון, הבדואים בגליל (סלאמה וכאוכאב) המצפים בגליל (כמון כמונים וגוש משגב)

ליום השני למסע זיהוי מרחב ציפורי נצרת ובקעת בית נטופה, קישור פועלו של רבי לתנאים ואמוראים נוספים, גישת ציפורי לעומת גישת ידפת במרד הגדול, המעשה הציוני: המצפים, המוביל הארצי, ידפת)

התפתחות היום על פי יעדיו

1. התלמיד יזהה בתצפית את מבנה הרכסים והבקעות של גליל תחתון מרכזי, את סחנין, בקעת סחנין, רכס כמון ורכס מירון.
2. התלמיד יתוודע ליהושע דסכנין ולארועי יום האדמה 1976 ואירועי 2000.
3. התלמיד יתוודע לסיפור המרד הגדול והמצור על ידפת
4. התלמיד יתוודע לסיפור ישובה מחדש של ידפת
5. התלמיד יזהה בתצפית את ציפורי רכס נצרת, הר תורען, בקעת בית רימון, בקעת בית נטופה.
6. התלמיד ידון באפשרויות העומדות בפניו לתרום להמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר ושמירה על שיח סובלני.

חלק ב':

השתלמות מורים להכרת צירי מסע בגליל התחתון בגלבו
ובעמקים.

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

עמ'	תוכן העניינים חלק ב'
29	מבוא: רציונל ההשתלמות
30-31	פרק א' תהליך הכנת המשתלמים.
30	א1. מפגש פתיחה.
31	א2. השתלמות הכנה.
32-35	פרק ב' התארגנות המשתלמים והמטלות לקראת ההשתלמות.
32	ב1. אופן התנהלות המסע בהשתלמות.
32-33	ב2. הגדרת אחריות בעלי התפקידים.
33-35	ב3. מבנה תיק מסע כוכב גליל תחתון גלבוץ והעמקים.
36-41	פרק ג' התפתחות התכנים בהשתלמות
36-37	ג1. תוכנית ההשתלמות בחלוקה יומית המפרטת מסלול תוכן ומימד ערכי
38	ג2. התפתחות המסר הערכי בהשתלמות.
39	ג3. התפתחות המטרות והיעדים בהשתלמות.
40	ג4. התפתחות התכנים על פי מכלול הנופאדם.
41-47	פרק ד' הנחיות לתכנון ובניית התכנים בהשתלמות.
41	ד1. טבלת הפעילות היומית.
41-42	ד2. פרופיל הסיור במסע.
42	ד3. הקריטריונים להערכת ההדרכה במסע.
43-47	ד4. דגשים ומוקדים בתכנון טבלת הפעילות על פי ימי ההשתלמות.

מבוא

רציונל ההשתלמות

תהליך הכשרת מורי של"ח וידעת הארץ הנפתח בקורס הבסיסי, ממשיך במהלך השנתיים הראשונות לעבודת המורה בסדרת השתלמויות להכרת צירי מסע המתקיימות בחופשות בחנוכה, בפסח, ובקיץ. השתלמות להכרת צירי מסעות בגליל התחתון היא השנייה בסדרה זו. בהשתלמות יתנסו המשתלמים בהכנה, בהובלה בהדרכה ובארגון מסע כוכב של"ח על כל מאפייניו ותכניו. ההתנסות נועדה לזמן למשתלמים גם היכרות עם מערכת הנופאדם של המרחב. כך משתלבים למידה התנסות והפקת לקחים. התרגול יכול שני חלקים עיקריים: א. תכנון

אגף של"ח וידעת הארץ

וארגון המסע, על כל שלביו ב. ביצוע המסע וסיכומו. כך יתנסו המשתלמים בתכנון והובלת מסע כוכב של"ח על כל מאפייניו, יחד עם העשרת ידיעותיהם ושיפור היכרותם עם המרחב.

השיטה

תהליך ההשתלמות מתבצע בהנחיה ובקרה של צוות המנחים בהשתלמות. המשתלמים יחולקו ל 3 כיתות, כל כיתה מתחלקת לחוליות הובלה על פי ימי המסע, כל חולית הובלה אחראית להובלת היום על כל היבטיו מהשכמה ועד לאחר פעילות הערב. לצורך הובלת המסע יתמנו ע"י צוות ההשתלמות מנהל מסע וסגן מנהל מסע אשר ירכזו ויתאמו את ההתנהלות הכללית של ההשתלמות עוד בשלב ההכנות. לארבעת ימי המסע מפגש פתיחה בן 4 ש' ולאחריו מפגש בן יומיים להכנת המשתלמים לקראת הביצוע.

המסר הערכי

באחריותי לחזק את מיומנותי בהובלת מסע כוכב של"ח בכלל ואת הכרותי עם מרחב גליל תחתון, הכנרת, הגלבוע והעמקים, בפרט.

המטרה

המשתלמים יתנסו בהכנה, בהובלה בהדרכה ובארגון מסע כוכב של"ח בגליל התחתון, על פי תכנית המסע של האגף.

יעדי ההשתלמות

- המשתלם יכיר את רציונל תכנית אגף של"ח וידיעת הארץ: **מסע לגליל תחתון לגלבוע ולעמקים.**
- המשתלם יתנסה בתהליכי הכנה, ארגון הדרכה והובלת כוכב של"ח גליל תחתון הגלבוע והעמקים.
- המשתלם יתנסה בתהליך של למידה משוב ובקרה.
- המשתלם יגיש תכניות ומערכי הדרכה והובלה תוך עמידה בלוחות הזמנים שייקבעו.

פרק א' תהליך הכנת המשתלמים:

א. 1. מפגש פתיחה

המטרה

הכרת מבנה ההשתלמות והרעיון המרכזי ובנית תוכנית עבודה.

הרעיון המרכזי

המשתלמים יובילו את ההשתלמות על כל שלביה, עליהם לפעול על פי תוכנית המסע למרחב. במפגש יונחו היסודות עבודת המשתלמים והתארגנותם להובלת ההשתלמות תוך בקרה ופיקוח של צוות ההדרכה. המפגש יכלול הרצאת רקע להבהרת הנושאים הבאים:

אגף של"ח וידעת הארץ

- א. תוכנית מסע כוכב של"ח לגליל תחתון גלבוע ועמקים
- ב. מסגרת ההשתלמות ודרך התנהלותה.
- ג. המבנה הכללי של מכלול הנופאדם שבמרחב כולל דגשים לבניית התכנים
- ד. דרישות ההתארגנות לקראת ההשתלמות. בכך יהווה

היעדים

- א. המשתלמים יכירו את הקווים המרכזיים במבנה של אזור הגליל התחתון.
- ב. המשתלמים יכירו את מבנה ההשתלמות.
- ג. המשתלמים יחולקו לקבוצות הדרכה ולחוליות הובלה.
- ד. המשתלמים יבנו את הקווים הכלליים של תוכנית העבודה שלהם.
- ה. המשתלמים יקבלו את ההנחיות, הנהלים ולוח הזמנים לביצוע המטלות.

השיטה:

המפגש יתקיים בפתח תקווה, בחלקו הראשון במליאה. ובהמשך בקבוצות ההדרכה. במפגש הקבוצתי יחולקו המשתלמים לחוליות הובלה על פי הימים. בחלק האחרון יעבדו המשתלמים בקבוצות עבודה בחלוקה לפי חוליות הובלה ויכינו את הסיור המכין שיתקיים במפגש הבא.

לוח למפגש הפתיחה	
עד 1630	התכנסות
1630 - 1715	הרצאה במליאה - מבנה הגליל התחתון.
1715 - 1800	הרצאה במליאה - מבנה ההשתלמות
1800 - 1730	חלוקה לקבוצות הדרכה ולחוליות הובלה.
1800 - 1900	עבודה עצמית של חוליות ההובלה על פי הימים בהנחיית הצוות.
1900 - 1930	במליאה - סכום והנחיות להמשך.

א.2. השתלמות הכנה:

המטרה

היכרות מעשית עם מבנה הגליל התחתון כולל סיור הכנה במסלולי המסע על פי הימים.

הרעיון המרכזי

במרחב הגליל התחתון הגלבוע והעמקים ניתן לקיים כוכב של"ח בכמה מוקדים, ההשתלמות מציגה בפני המשתלמים חלק מהאפשרויות ומתרגלת אותם במסע כוכב של"ח אחד, היום הרביעי של ההשתלמות הוא יום נוסף שמבחינת תוכנו ומקומו הוא נציג של כוכב אחר, אך בהשתלמות יתבצע כיום רביעי הממשיך את הכוכב. במסגרת ההשתלמות יפגשו החניכים את המבנה הכללי של הגליל התחתון מחד ומאידך יסיירו במסלולי המסע אותם הם מובילים, מה שיסייע להם בבניית

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידעת הארץ

התכנים, הארגון וההתנהלות.

היעדים

- המשתלמים יקיימו סיור מכין במסלול בהנחית הצוות.
- המשתלמים יקיימו סיור תצפיות במרחב הגליל התחתון בהנחית הצוות.
- המשתלמים יתנסו בהעברת שיעורי ההכנה למסע כוכב.
- המשתלמים יבנו את השלד הראשוני של תוכנית ההדרכה וההובלה על פי חוליות ההובלה בהנחיית הצוות.
- המשתלמים יכינו תוכנית עבודה והגשת מטלות.

לוי'ז השתלמות ההכנה

יום שלישי 6/3	
תחנת רכבת קריית חיים	0900
נסיעה ופיזור במסלולים השונים	1000 - 0900
מסלולים	1600 - 1000
התארגנות באכסנית מעין חרוד	1700 - 1600
שיעורי הכנה א.ח.	1900 - 1700
חוליות הובלה בהנחית הצוות	2300 - 2000
יום רביעי 7/3	
סיור תצפיות מבנה הגליל התחתון	1200 - 0600
תחנת רכבת קריית חיים	עד 1300

פרק ב' התארגנות החניכים והמטלות לקראת ההשתלמות:

בתום ההכנה, מתחיל תהליך עבודה עצמאי של המשתלמים במסגרת חוליות ההובלה. התהליך ילווה בקרה והנחיה של הצוות. לכל חוליה ימונה ראש חוליה שאחראי להעביר תכניות לאישור המנחה תוך 10 ימים מתום ההכנה. החוליה תבצע בתכנית שינויים ותיקונים על פי הנחיות המנחה עד לאישורה הסופי.

להלן לוח הזמנים:

8/3 - 17/3: הגשת תוכנית למנחה יום המסע.

18/3 - 21/3: בדיקת התוכניות והעברת הנחיות לשינויים ותיקונים.

22/3 - 25/3: תיקון והגשה לאישור סופי למנחה הקבוצה!

אגף של"ח וידעת הארץ

ב.1. אופן התנהלות המסע בהשתלמות

מנהל מסע			
סגן מנהל מסע			
היום הראשון:	היום השני:	היום השלישי:	היום הרביעי:
חוליית הובלה והדרכה 1 כיתה 1	חוליית הובלה והדרכה 2 כיתה 1	חוליית הובלה והדרכה 3 כיתה 1	חוליית הובלה והדרכה 4 כיתה 1
חוליית הובלה והדרכה 1 כיתה 2	חוליית הובלה והדרכה 2 כיתה 2	חוליית הובלה והדרכה 3 כיתה 2	חוליית הובלה והדרכה 4 כיתה 2
חוליית הובלה והדרכה 1 כיתה 3	חוליית הובלה והדרכה 2 כיתה 3	חוליית הובלה והדרכה 3 כיתה 3	חוליית הובלה והדרכה 4 כיתה 3

ב.2. הגדרת אחריות בעלי התפקידים:

ב.2.א. מנהל המסע:

1. ביצוע המסע, ניהול בקרה והפקת לקחים תוך כדי הביצוע.
2. למידת התכנים שנקבעו.
3. קיום ישיבות הסכום והיערכות.
4. סיכום המסע.
5. כתיבת תיק מסע כולל.
6. תדרוך כל הכיתות.

ב.2.ב. סגן מנהל המסע:

1. תיאום ביצוע המסע היומי בין הכיתות.
2. ביצוע נושאי המנהלה.
3. כתיבת פרק ארגון ומנהלה בתיק מסע.

ב.2.ג. ראש חוליית הובלה יומית:

1. חלוקת משימות לחברי החוליה ובקרת ביצוען בהלימה לל"ז
2. קביעת תוכנית הדרכה ול"ז
3. כתיבת מערכי הדרכה
4. כתיבת מערך מנהלה
5. ביצוע ההדרכה.
6. ביצוע משימות מנהלה.
7. בטיחות וביטחון.
8. תדרוך חניכי הכיתה.

אגף של"ח וידעת הארץ

9. פעילות ערב
10. הלימה בין תכני ההדרכה לרציונל המסע ולפרופיל הסיור
11. הבהרת התפתחות המסר הערכי לאורך המסע
12. ההדרכה תואמת את פרופיל הסיור ואת עקרונות שמח"ת היש"מ.

ב.3. מבנה תיק מסע "גליל תחתון גלבוה והעמקים"

מבנה כללי

- א. מבוא.
- ב. תיק היום הראשון.
- ג. תיק היום השני.
- ד. תיק היום השלישי.
- ה. תיק היום הרביעי.

אחריות לכתיבה:

- מנהל המסע - עמוד השער וסעיפים א', ב' להלן.
- סגן מנהל המסע - תיק מנהלה להלן סעיפים ג', ד'
- חוליית ההובלה היומית - תיק יום במסע.

א. המבוא : (באחריות מנהל המסע)

עמוד שער הכולל: כותרת, תמונה, ציטוט משיר/קטע ספרותי וכדו'.

סעיף א' - סקירה כללית על איזור המסע

1. גבולות
2. הרובד הפיזי.
3. הרובד הביוטי.
4. הרובד האנושי.

סעיף ב' - תוכנית כללית של המסע ולו"ז מתוכנו:

1. איזור המסע הימים המסלולים ופעילויות הערב על פי הנושאים.
2. צילום מפה של איזור הטיול ועליה מסומנים המסלולים לפי ימי המסע ואתרי הלינה.
3. לוח זמנים כללי של כל ימי הטיול.

תיק המנהלה (באחריות סגן מנהל המסע)

סעיף ג' - שליטה וניהול:

1. כתב מינוי מנהל לאחראי הטיול.
2. אישור ביטחוני לטיול.

אגף של"ח וידעת הארץ

3. רשימות תלמידים כולל: ת.ז, טלפון אישי, טלפון הורים: נייד, בית ועבודה.
4. דף טבלת שליטה אוטובוסים כולל מלווים.
5. טבלת שליטה בהליכה כולל מלווים.
6. רכוז בעיות רפואיות.
7. רשימת צמחונים.
8. רשימת טלפונים חיוניים כללית.
9. דף קשר צוות בית הספר.
10. טבלת בדיקות טרם היציאה לטיול.
11. דף בדיקת אוטובוס.
12. דף למחנך/למורה המלווה (ציטוט מחוזר מנכ"ל, בוקר היציאה, בזמן ההליכה, בחניון וכו')
13. תדריכים: מלווה רפואי, מלווה חמוש, נהג, שומר לילה, חניון לילה, בישול עצמאי, מורים מלווים.

סעיף ד' – מנהלה כללי:

1. דף הוראות ביטחון ובטיחות: בנסיעה, בהליכה, בחניון, בלילה.
2. תכנית כללית של הארוחות.
3. תוכנית כללית של ההתארגנות ללינה וההשכמה.
4. הפנייה לפירוט יומי בתיקים היומיים

תיק יום במסע (באחריות חוליית ההובלה היומית)

א. מבוא

1. סקירה כללית של התכנים והנושאים במהלך היום.
2. רשימת חוליות ההובלה של כל יום.
3. טבלת לו"ז יומי.

ב. מסלול הליכה:

1. תיאור מסלול הנסיעה אל נקודת ההתחלה ומנקודת הסיום. (במידה ויש)
2. אורך המסלול.
3. דרגת קושי.
4. תיאור כללי של מסלול ההליכה.
5. ניהול סיכונים.
6. דגשים והמלצות.
7. שרטוט מסלול ההליכה ותחנות ההדרכה במפת סימון שבילים קנ"מ

1/50000

ג. תוכנית ההדרכה:

אגף של"ח וידעת הארץ

1. רשימת תחנות ההדרכה ומיקומן בשטח.
2. לוי"ז הדרכות והליכה מפורט.
3. תוכנית כללית של פעילות הערב.

ד. תוכנית המנהלה:

1. ע"ר, מים וציוד מיוחד.
2. פירוט זמן מיקום ותפריט של כל הארוחה במהלך היום.
3. פירוט דרכי ההתארגנות להכנת הארוחות,
4. ארגון ההסעה.
5. ניקיון והגיינה אישית – הוראות, נהלים וחלוקת תפקידים על פי טבלה.
6. נגזרות ארגון ומנהלה לפעילות הערב.
7. רשימת שמירה ללילה.

ה. תיק הדרכה יומי:

1. מטרת היום והמסר הערכי
2. יעדי היום.
3. תוכנית ההדרכה על פי נושאי ההדרכה יעדים ומסר ערכי לכל תחנה.
4. פירוט התכנים אופן ההדרכה והדרכים להשגת היעדים בכל תחנה – כולל הפעלות, עזרים וכו'.
5. בניית כרטיסיית הדרכה לכל תחנה.
6. פירוט תוכנית פעילות הערב.

פרק ג' התפתחות התכנים בהשתלמות

ג.1. מבוא

חלק א' של החוברת, מפרט את תוכנית מסע כוכב של"ח לגליל התחתון לגלבו ולעמקים, החוברת כוללת שתי הצעות לקיום מסע כוכב של"ח בגליל התחתון:
כוכב א' - המבוסס על לינה בחניון קק"ל ביער לביא
כוכב ב' - המבוסס על לינה בחניון ציפורי.
בהשתלמות המורים יודגם מסע כוכב א' במלואו במהלך שלושת ימי ההשתלמות הראשונים. ביום הרביעי להשתלמות יודגם מסלול היום השלישי במסע כוכב ב'.

אגף של"ח וידעת הארץ

נבנתה ההשתלמות בהלימה לרעיון המרכזי של שני הכוכבים, פרק זה מיועד להקל על התבוננות ממוקדת בהתפתחות המסרים הערכיים, המטרות, היעדים והתכנים של המסע על פי תוכנית הלימודים מפורטת בחלק א' ובהתאמה למסגרת של השתלמות המורים.

ג.2. תכנית ההשתלמות בחלוקה יומית

ג.2.א. תכנית היום הראשון

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
1	תצפית מהר ברקן ירידה מהגלבוע בשביל העמק הנעלם והליכה בשולי העמק עד חפציבה פעילות ערב בחניון קק"ל ביער לביא = סיפורי ראשונים בגליל התחתון	א. מבנה הגלבוע עמק חרוד והגליל המזרחי על רקע הבקע. ב. צומח ייחודי לגלבוע ג. יישובים בעמק ד. סיפורי המקרא – מלחמת שאול בפלישתים. ה. מיומנויות הליכה בירידות תלולות. ו. גאולת אדמות העמק	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית וקישור לנלמד בכיתה אודות המבנה ו"ערש האומה"

ג.2.ב. תכנית היום השני

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

2	הקפצה לאלון תבור הליכה לשבלי דרך יער בית קשת, מפגש עם תלמידים בערב אל שבלי, טיפוס לפסגת התבור, ביקור בכנסיית ההשתנות, תצפיות מראש התבור. לאחר הירידה מההר הקפצה לחניון פעילות ערב	א. יער אלון התבור ב. מיומנות התמצאות והליכה בעלייה ג. יגאל אלון ד. מפגש תרבויות: 1. הבדואים בגליל 2. חשיבות הגליל לנצרות 3. מיומנויות תצפית זיהוי אוכלוסיית היישובים סביב התבור בתצפית ה. הר תבור: 1. החורש הים תיכוני 2. סיפורי התנ"ך 3. הנצרות 4. תצפיות	דיון: תרומתו של מפגש תרבויות.

ג.2.ג. תכנית היום השלישי

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
3	נסיעה לעין פוריה הליכה מעין פורייה למושבה כינרת, ביקור בחוות כינרת, הליכה לאתר ירדנית ולאורך הירדן עד אום ג'וני	א. הכנרת ב. קשיי החלוצים בעמק הירדן ג. המהפך הציוני בעמק הירדן ד. צמיחת רעיונות ההתיישבות החדשים בבקעת כנרת (הקבוצה ממנה צמח הקיבוץ הגדול, ומושב העובדים) ה. המשך המעשה הציוני	דיון סיכום המסע: המללת החווייה, משימה לשיעור הסיכום: איך אני יכול להמשיך את המעשה הציוני?

ג.2.ג. תכנית היום הרביעי

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
4	נסיעה להר השאבי, הליכה לתל יודפת טיפוס על הר עצמון, ירידה לנחל אבליים עד כאוכב.	א. מבנה הגליל התחתון המרכזי ב. בקעת סחנין והרקע לרגישות מערכת היחסים בין יהודים לערבים בגליל התחתון ג. סיפור העלייה לקרקע של ידפת ד. המרד הגדול יודפת מול ציפורי ה. המשך המעשה הציוני	סיכום המסע: המללת החווייה משימה לקראת שיעור הסיכום: מה יש ביכולתי לעשות על מנת לסייע בקבלת האחר ובשמירה על שיח סובלני.

ג.3. התפתחות המסר הערכי במסע גליל תחתון:

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

השתלמות גליל תחתון גלבוע ועמקים			
שלוש ארצות לביעור: יהודה ועבר הירדן והגליל ושלוש ארצות לכל אחת ואחת: גליל העליון וגליל התחתון והעמק. מכפר חנניה ולמעלה, כל שאינו מגדל שקמין – גליל העליון. ומכפר חנניה ולמטה, כל שהוא מגדל שקמין – גליל התחתון, ותחום טבריא – העמק. (משנה, שביעית פ"ט מ"ב) <u>מסר ערכי:</u> באחריות לעשות ככל יכולתי לתרום את חלקי לקבלת השונה, לשיח הסובלני ולהמשך המעשה הציוני בארץ ישראל.			
יום	נושא היום	מסר ערכי	הציר הערכי
1	ערש האומה לרגלי הגלבוע "הָרִי בְּגִלְבֹּעַ, אֶל-טֹל וְאֶל-מָטָר עֲלֵיכֶם--וְיִשְׁדֵּי תְרוּמַת: כִּי שָׁם נִגְעַל, מִגֶּן גְּבוּרִים--מִגֶּן שְׂאוֹל, בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשָׁמָן". (שמואל ב' א' כ"א)	באחריותי לפעול להכרת מרחב הגלבוע והעמקים כערש האומה, להתודע לסיפורי התנ"ך שהתרחשו בו, כמרכיב בזהותי כחוליה בשרשרת הדורות.	חיזוק הקשר לסיפורי התנ"ך ולזהות יהודית
2	מפגש תרבויות בצל אלון ותבור "ציונות היא יצירת חברה, שעם היותה בלתי מושלמת עדיין, היא מנסה לממש את מיטב האידיאלים הגבוהים ביותר של הדמוקרטיה-הפוליטית, החברתית והתרבותית - למען תושבי ישראל, ללא הבדל אמונה דתית, גזע או מין." יגאל אלון מתוך, דברים מעל במת עצרה האו"ם 30.9.1975, כלים שלובים, ע"ע 94-95).	באחריותי להכיר ולפגוש אזרחים בני אוכלוסיה אחרת, בגליל התחתון, מתוך הבנה ששיח סובלני וקבלת האחר הם ערך חיוני.	שיח סובלני כדרך קיומי. קבלת השונה. מפגש בין תרבויות.
3	"קסם על ים כנרת" - המהפך הציוני בבקעת כנרת "כִּנְרֵת כְּנָרֵת, אֱלִיָּהּ נִמְשָׁכֶת כָּל נֶפֶשׁ מֵאָז. כָּל קָסָם מוֹלֶדֶת מִימִנָּהּ יִפְיֶקוּ בְּלִילָה כְּרָז." (מתוך כנרת כנרת, מילים א. פן לחן מ. זעירא)	באחריותי להכיר את הביטויים למעשה הציוני במרחב הגליל התחתון כחלק ממרכיבי זהותי וכהשראה להמשך המעשה הציוני.	הכרת מעשי הציונות בעבר, כהשראה וקשר למעשה הציוני בעתיד
4	המשך המעשה הציוני מי שרוצה לחיות חיים יותר מלאים- עליו לוותר על החיים הרגילים (יוסף שכטר-שבילים בחינוך הדור)	באחריותי להכיר את המורשת היסטורית ואת ביטויים למעשה הציוני במרחב הגליל התחתון כחלק ממרכיבי זהותי וכהשראה להמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני.	חיזוק הקשר לעבר ההיסטורי יהודי והמשך המפעל הציוני כיום. שיח סובלני, כלפי אוכלוסיות אחרות בא"י.

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

ג.4. התפתחות המטרות והיעדים במסע גליל תחתון הגלבוע והעמקים:

מטרה	יעדים
1. התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הגלבוע והעמקים, יתרשם מהנוף ויתוודע לסיפורי המקרא ואירועים בתולדות העם באזור כחלק ממורשתו.	1. התלמיד יזהה 3 צמחים המאפיינים את הגלבוע ועדויות לפעילות של בעלי חיים. 2. התלמיד יכיר את מבנה הגלבוע ואת השפעת פעילות הבקע על הגלבוע וסביבותיו. 3. התלמיד יזהה בתצפית את פסגת התבור רמות יששכר, גבעת המורה, והרי גלעד. 4. התלמיד יזהה בתצפית את עין חרוד את טייבה ועוד 4 ישובים בעמק חרוד וברמות יששכר. 5. התלמיד יכיר את סיפור מלחמת שאול בגלבוע. 6. התלמיד יתוודע לסיפור גאולת אדמות עמק חרוד ופועלה של קק"ל בגלבוע.
2. התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הר תבור, יחוה מפגש עם האוכלוסייה הבדואית וביקור באתר צליינות נוצרי כחלק מהכרת מרכיבי החברה בישראל.	1. התלמיד יתוודע למאפייני יער הפארק, יכיר את עץ אלון התבור, וייחשף לסיפורו האישי של יגאל אלון. 2. התלמיד יכיר את תולדות החברה הבדואית בגליל. 3. התלמיד יפגש עם האוכלוסייה הבדואית למרגלות התבור ויתוודע למערכת היחסים שלה עם אוכלוסיות אחרות במרחב. 4. התלמיד יקיים דיון בנושא קבלת האחר ושיח סובלני כערך קיומי. 5. התלמיד יתוודע למאפייני הנופאדם של הר תבור. 6. התלמיד יזהה בתצפית את גבעת המורה, הגלבוע, רכס נצרת, עמק יזרעאל, רכס הכרמל. 7. התלמיד יאפיין בתצפית את אוכלוסיית הישובים וסוג היישוב. 8. התלמיד יכיר את מקומו של התבור בתנ"ך, במסורת הנוצרית ויבקר בכנסיית ההשתנות בפסגת ההר.
3. התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב הכנרת ובקעת כנרת, יתוודע לביטויים שונים של המהפך הציוני באזור, יתרשם מהם ויקשר בינם לבין מחויבותו לתרום להמשך המעשה הציוני.	1. התלמיד יעמוד על מאפייני הרובד הפיזי של הגליל התחתון המזרחי והכנרת. 2. התלמיד יכיר את חשיבותה של הכנרת כמאגר המים של המדינה וכמקור השראה. 3. התלמיד יכיר ביטויים שונים של מפעל ההתיישבות הציונית בראשיתו. 4. התלמיד יקשר בין התרשמותו משלושת ימי המסע לבין מחויבותו להמשך המעשה הציוני. (מעורבות בפעילות לשמירה על הכנרת, לקידום שיח סובלני, תרומה לקהילה וכו')
4. התלמיד ייחשף למאפייני מכלול הנופאדם במרחב רכס יוטבת, יתוודע למורשת ההיסטורית ולביטויים שונים של המעשה הציוני באזור, כהשראה למחויבותו לתרום להמשך המעשה הציוני.	1. התלמיד יזהה בתצפית את מבנה הרכסים והבקעות של גליל תחתון מרכזי, את סחנין, בקעת סחנין, רכס כמון ורכס מירון. 2. התלמיד יתוודע ליהושע דסכנין ולארועי יום האדמה 1976 ואירועי 2000. 3. התלמיד יתוודע לסיפור המרד הגדול והמצור על ידפת. 4. התלמיד יתוודע לסיפור ישובה מחדש של ידפת. 5. התלמיד יזהה בתצפית את ציפורי רכס נצרת, הר תורען, בקעת בית רימון, בקעת בית נטופה. 6. התלמיד ידון באפשרויות העומדות בפניו לתרום להמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר ושמירה על שיח סובלני.

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

אגף של"ח וידעת הארץ

ג.5. התפתחות התכנים עפ"י מכלול נופאדם:

היום ראשון	היום השני	היום השלישי	היום הרביעי
רובד פיס הכרת מבנה הגליל התחתון על רקע היווצרות הבקע, מקורות המים, משטר המשקעים באזורי הגליל התחתון השונים.	מבנה גיאולוגי של הגליל התחתון המרכזי האקלים האופייני ומקורות המים בג"ת מרכזי, רמות הבזלת במזרח.	מבנה גיאולוגי של גליל תחתון מזרחי. רמות הבזלת. היווצרות הכנרת והבקע. הרובד הפיזי שהיווה קושי התיישבותי באזור-"מדבר גליל".	מבנה גיאולוגי של גליל תחתון מרכזי + מערבי (גבעות אלונים שפרעם ומישור החוף)
רובד ביוטי הצומח הייחודי לגלבע	יער פארק (אלוני תבור) חורש ים תיכוני	צומח הגליל המז' על רקע המסלע הייחודי. יתושים וקדחת המלריה	הצומח האופייני לגליל תח' מערבי. חורש ים-תיכוני.
רובד אנושי גבול של שלום מתפתח: גבול ירדן: שלום על רקע שיתוף בתחום המים, החקלאות והתעשייה. גדר הפרדה מול הרשות הפלשתינאית. סיפורי התנ"ך- שאול /גדעון/אחאב. גאולת אדמות העמק ויישובים ראשונים.	מפגש תרבויות בגליל: בדואים+נוצרים. התבור בתנ"ך. חשיבות הגליל לנצרות, סיפור כנסיית ההשתנות. סוגי התיישבות ומיקומה בגליל. גליל גויים: המגוון הרב תרבותי בגליל. מושבות העליה הראשונה- מסח'ה/סג'רה	חידושי העלייה השנייה - קשיי החלוצים וקניית קרקעות סביב הכנרת. חצר כנרת, המושבה, אם הקבוצות. מפעלים ציוניים. רעיונות חברתיים חדשים. הכנרת כמקור השראה לסופרים, למשוררים, להוגים.	סיפור המרד הגדול- יודפת מול ציפורי. המגוון התרבותי: מוסלמים בגליל ומערכת היחסים הרגישה והמורכבת בגליל התחתון. ייחוד הגליל והמצפים (+העליה לקרקע של יודפת כיום).
מיומנויות שטח תצפית. הליכה בירידה תלולה.	תצפית. התמצאות במפה. טיפוס עליה תלולה.	תצפית. התמצאות במפה.	הליכה משמעותית במסלול אתגרי עליה. תצפית.

פרק ד' הנחיות לתכנון טבלת פעילות הדרכה יומית ובנייתה:

אגף של"ח וידעת הארץ

ד.1. טבלת הפעילות היומית:

טבלת הפעילות של כל יום תתבסס על הרעיון המרכזי של היום בהלימה לרעיון הכללי של המסע כפי שמפורט בחלק א' ש החוברת. את הטבלה יש לבנות ולתכנן בהתאם למסר הערכי המטרה והיעדים. את כל אלה יש לשזור בתחנות ההדרכה והפעילות במהלך המסלול והיום. הטבלאות שלהלן מפרטות את נקודות ההתייחסות העיקריות הדרושות לתכנון טבלת הפעילות היומית. מוקד הטבלה יתייחס לתוכן 8 הדרכה, בנוסף תכלול הטבלה הפניות לנושאי ניהול והתארגנות. טבלת פעילות ההדרכה היומית תהווה בסיס לתכנון ובניית מערך המנהלה שישולב בה.

מבנה טבלת הפעילות היומית

מס"ד	התחנה	זמן/תואם יעד	הפעילות	עזרים	הערות
1	נסיעה				
2	פתיחה				
3	הליכה				

ד.2. פרופיל הסיור ומרכיביו (ד"ר טימי בן יוסף)

1. פרופיל הסיור מגדיר באופן סכמתי את מרכיבי הסיור והסדר הרצוי לביצועם, לאור שיקולים חינוכיים ומהווה שלד לתכנון וביצוע הסיור.
2. על בסיס הפרופיל הנתון נדרשת התאמה לאוכלוסייה ולדגשים של בית הספר והמדריך.
3. תרשים פרופיל הסיור שלהלן מתאר יום סיור בודד, יש להחילו בכל ימי המסע. נוסף לפעילות שמתוארת בפרופיל הסיור חשוב לשלב בסיורים פעילות תורמת, כגון תחזוקת שבילים, ומבצעי ניקיון – בתיאום עם הגורמים שמופקדים על השטח, ומפגשים עם אנשי עדות בתחומים שונים ועם בני נוער מאוכלוסיות שונות.
4. תיאום וקישור בין הימים במסע.

שיקולי הדעת לפרופיל הסיור

אגף של"ח וידעת הארץ

התצפית – רצוי לבצע אותה מוקדם ככל האפשר, כך שהתלמיד ירכוש התמצאות בסביבה לפני שהוא משוטט במבוכיה. בתצפית רצוי להדגיש את האופייני לסביבה, את המסלול ואת האתרים המתוכננים בסיור, כדי לשפר את שימור מראה העיניים בזיכרון של התלמיד.

הלמידה העיקרית - בסיור רצויה בשעות הבוקר, כי אז רמת הקשב גבוהה יחסית אצל התלמידים. למידה זו תעשה במקום הממחיש את הנושא ונטול מסיחים ככל האפשר. בנוסף לכך המדריך יסביר לאורך הדרך תופעות שמעניינות את התלמידים, ו/או שמתקשרות לתפיסת הנופאשדס של מרחב הסיור.

תכנים שעלו בסיור יאוגדו בגישה מערכתית בסיכום הסיור. הדבר חשוב להבנת התופעות בהקשרן, מאפשר להבחין במערכות היחסים שבין גורמי הטבע, ובין האדם לטבע, לחברה ולרצף הדורות.

ההפגה - אפקטיבית לאחר מאמץ של הליכה ולמידה, וטבעי לקיים במהלכה את הארוחה העיקרית של היום, לכן מיקומה בשעת צהריים.

הפעילות החברתית - בדרך כלל מעוררת עניין מיוחד אצל התלמידים, לכן רצוי לקיים אותה בשעות אחר הצהריים, כשרמת הקשב יורדת, ולא ניתן להעמיק בתכנים לימודיים. **המפה** - מסייעת להתמצאות ותורמת לשימור השטח בזיכרון. לעתים עדיף להשתמש בתרשימים תואמי מפה, שכן המפה גדושה בפרטים המקשים על קליטת התמונה השלמה.

ספר התנ"ך - מאפשר להמחיש את מסכת החיבורים למורשת העם בארץ, לכן חשוב לעשות בו שימוש מירבי בסיורים להכרת הארץ, במקומות ובהקשרים מתאימים.

כללים להזרמת הסיור

- בפתח הסיור רצוי ללכת לפחות רבע שעה רצופה.
- השהייה במקום אחד לא תעלה על חצי שעה, למעט ארוחת צהריים.

3.ד. קריטריונים להערכת ההדרכה

- ביצוע הסיור זורם, פעלתני וחוויתי על פי פרופיל הסיור ושמח"ת היש"מ.
- הלימה למסר הערכי, למטרת היום וליעדיו.
- טיפול במוקדי התוכן על פי תכנית המסע.
- קישור התופעות זו לזו בראיה כוללת של מכלול הנופאדס, וקישורן לתופעות אחרות על פני ימי המסע.
- ניהול ההובלה ועמידה בלוח זמנים.
- בטחון ובטיחות ללא פשרות.

4.ד. דגשים לתכנון ההדרכה והארגון בטבלת הפעילות היומית.

אגף של"ח וידעת הארץ

היום הראשון בהשתלמות - יום ראשון במסע כוכב א' - מהר ברקן לעמק חרוד.	
הרעיון המרכזי: ביום הראשון למסע ייחשף התלמיד למרחב שבין הגלבוע לבין רמות הגליל התחתון המזרחי. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תסייע בבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. בתחום הערכי יתמקד יום זה בסיפורי התנ"ך העוסקים בגיבוש האומה הישראלית, בימי השופטים ובראשית ימי המלוכה, כמרכיב בזהותו של התלמיד. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות: • מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות • גבעת המורה ורמות הגליל התחתון המזרחי, התבור ורכס נצרת, עמק חרוד, הגלבוע והגלעד. • גבול ישראל ירדן מצד אחד וגדר ההפרדה עם הרשות הפלסטינית מצד שני, כביטוי לגבול של שלום מתפתח. • מיומנויות של תצפית והליכה בירידה תלולה.	
מסגרת הזמן • אורך המסלול כשישה ק"מ. • זמן לתכנון מרגע תחילת המסלול כשש שעות. • זמן התחלת המסלול עד השעה 1000. • זמן סיום - 1600	
המסלול ותחנות מרכזיות בו. תחילת המסלול מהר ברקן. מתחילים בחניון קק"ל באקליפטוסים, עולים לכיוון המגדל האפור. מרחבת התצפית מסומן מסלול אדום מעגלי המקיף את הפסגה ולאורכו לוחות הסבר ותיאורי תצפית לכיוונים שונים. המסלול יורד לאורך המדרון לכיוון צפון מערב בינות לחורשות אורנים עד לעין סמל משם ממשיך המסלול בירידה עד לעמק הנעלם. המסלול יורד בהמשך בתלילות רבה וסיומו בעמק חרוד בגבעת תל יוסף הישנה.	
תכנים מרכזיים • התודעות לסיפורי התנ"ך בימי השופטים וראשית ימי המלוכה, המתרחשים באזור כמרכיב בזהותו של התלמיד. מלחמת שאול בפלישתים. מלחמת גדעון במדיינים. • הכרת מרחב המסע והשפעת הבקע על יחידות הנוף השונות של מזרח ומרכז הגליל התחתון. המבנה הפיסי של הגלבוע, עמק חרוד והגליל התחתון המזרחי על רקע הבקע. • הצומח הייחודי לגלבוע. • גבול ישראל – ירדן מול גדר ההפרדה הפלשתינאית, כביטוי לשלום מתפתח. מבנה הגלבוע ומיקומו בקשר שבין הרי שומרון להרי הגליל התחתון. • יישובי עמק חרוד וגאולת אדמות העמק. • תרגול מיומנויות, תצפית והליכה בירידה תלולה. • קישור לסדנאות של"ח: מכלול נופאדם, ההר כערש האומה, הבקע כגבול שלום והמהפך הציוני	
המלצות ודגשים ליום ההשתלמות הראשון • זמנים - זה היום הפותח את המסע ולכן יש לקחת בחשבון את זמן הנסיעה למסלול, כמו כן יש להגיע ליער לביא שעה לפני החשיכה לבניית מאהל. • מסלול ההליכה הוא בצבע אדום. • תכנון התחנות יתבסס על המטרה והיעדים, כמו כן יש לתכנן את התפתחות היום על פי פרופיל היש"מ ושמח"ת היש"מ. • ארוחת צהריים היא באחריות המשתלמים יש להיערך לכך. • התנהלות 3 קבוצות הדרכה לאורך המסלול. ברוב המסלול לא ניתן להתקבץ ביחד. • התצפית בהר ברקן מתחלקת ויש לתכנן בקפידה למנוע חזרות או החמצה. • יש להקפיד על תיאום וקישור לשיעורי ההכנה ולימים הבאים במסע. • בעמק הנעלם יש להקפיד על בטיחות.	

אגף של"ח וידעת הארץ

היום השני בהשתלמות - יום שני במסע כוכב א' - "סובב תבור"

הרעיון המרכזי:

ביום המסע השני ייחשף התלמיד למרחב שסביב לתבור. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תסייע בהבנת מורכבות החברה בגליל ומכאן תאיר את קבלת האחר וקיום שיח סובלני כערך חיוני. בתחום הערכי: מפגש עם בדואים בכפר שיבלי וביקור בכנסיית ההשתנות, יהוו בסיס לדיון אודות חשיבות קבלת האחר והשיח הסובלני בחברה. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעמיקו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות:

- מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות:
- התבור ורכס נצרת, עמק יזרעאל בקעת כסולות והכרמל, גבעת המורה ורמות הגליל התחתון המזרחי.
- מאפייני צורות יישוב שונות בתצפית: קיבוץ מושב מושבה כפר מוסלמי עיר.
- מיומנויות של ניווט תצפית והליכה במעלה תלול.

מסגרת הזמן

- אורך המסלול כ-8 ק"מ.
- משך המסלול כשמונה שעות.
- שעת סיום כשעה לפני החשיכה.

המסלול ותחנות מרכזיות בו.

מבית ספר שדה אלון תבור ירידה ליער בית קשת בשביל הירוק עד למפגשו באדום. ממשיכים על האדום עד למפגשו עם שביל ישראל והלאה עד לכפר שבלי. מהכפר עליה בשביל הירוק לפסגת התבור, סיור בשביל סובב תבור וביקור בכנסייה, משם בשביל הכחול ירידה עד למפגשו עם כביש הכניסה לשבלי. שבלי, עליה להר תבור, פסגת התבור, ביקור בכנסייה, ירידה לכביש בסמוך לצומת גזית.

תכנים מרכזיים

- העמקה במרחב הפיסי של הגליל התחתון המרכזי. תצפיות להכרת המרחב מהר תבור.
- החורש הים תיכוני - מאפייני יער פארק, חבורת אלון תבור.
- מאפייני צורות התיישבות שונים - מושבה, מושב, כפרים מוסלמים.
- בדואים ונוצרים בגליל - מפגש עם בדואים ונוצרים כבסיס לדיון על קבלת האחר והשיח הסובלני בחברה.
- מורשת יהודית וציונית - סיפורי התנ"ך בתבור והאיש יגאל אלון.
- קישור לסדנאות של"ח: מכלול נופאדם, מפגש בין תרבויות בא"י וההר כערש האומה.

המלצות והדגשים ליום ההשתלמות השני

- במוקד היום מפגש עם בדואים בכפר שבלי. יש לתת את הדעת לכך מבחינת תכנון הזמן ותיאום מול הגורמים השונים. ראוי להדגיש שהמפגש אמור לגעת בקשיים של האוכלוסיה, לצד היתרונות בחיים ביחד מתוך סובלנות, ולא להתמקד בפולקלור.
- בתחילת היום סמוך לבית ספר שדה כדאי לעשות תצפית פתיחה.
- את הסיור בהר יש להתאים לשעות הפתיחה של הכנסייה. 0800 – 1200 # 1400 – 1700
- בתכנון הסיור המעגלי יש להתאים בין התצפיות הנדרשות לשבילי הגישה לכנסייה.
- לפני העלייה כדאי להסביר כיצד עולים במעלה תלול כך גם לפני הירידה.
- תכנון התחנות יתבסס על המטרה והיעדים.
- יש לתכנן את התפתחות היום על פי פרופיל היש"מ ושמח"ת היש"מ.
- יש להקפיד על הוראות בטיחות בהליכה בכבישים בתוך הכפר.

היום השלישי בהשתלמות = יום שלישי במסע כוכב א' - מעין פוריה לאום ג'וני

הרעיון המרכזי

ביום המסע השלישי ייחשף התלמיד למרחב הכנרת ובקעת כנרת. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם של יחידה זו תתרום להבנת גודל המאמץ שהשקיעו החלוצים בהפרחת חבל ארץ זה של הבקע. ההתרשמות מגודל המאמץ, תסייע להאיר את הצורך בנטילת אחריות על המשך המעשה הציוני, ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני. בתחום הערכי: נתמקד במפגש עם מעשי ראשונים כמופת לבני הדור הנוכחי לעשייה למען החברה והקהילה. בתחום התוכן הכרות עם מושבה חוות הכשרה וקבוצה. בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעמיקו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות בנושא מבנה השטח והשפעת הבקע על יחידת הנוף השונות: הבקע, הכנרת, רמות הגליל המזרחי, הגלעד והגולן.

מסגרת הזמן

- אורך המסלול כשבעה ק"מ
- משך המסלול כשמונה שעות.
- שעת סיום כשעה לפני החשיכה.

המסלול ותחנות מרכזיות בו.

התחלת מסלול ההליכה סמוך לבית הקברות של פוריה משם תצפית מעגלית. מהתצפית ירידה לשביל ישראל בכיוון מזרח במרעול לא מסומן. בשביל ישראל לכיוון כביש היורד לכנרת מס' 7677. חוצים את הכביש וממשיכים לכיוון עין פוריה. משם יורד השביל לכיוון המושבה כנרת. במושבה עם סימון שביל ישראל לחצר כנרת. מחצר כנרת לבית הקברות של כנרת ומשם לכיוון בית המוטור. מבית המוטור השביל ממשיך לאורך הירדן ותעלת המים המלוחים עד לשכר. משם בביל הכחול מזרחה עד לאום ג'וני.

תכנים מרכזיים

- התמצאות והכרת הגליל התחתון המזרחי ו הכנרת על רקע השבר הסורי אפריקאי. הכרת המבנה הגאולוגי של מז' הגליל התחתון רמות בזלת הכיסוי, הבקע והיווצרות הכנרת.
- חשיבות הכנרת ומשמעותה למדינת ישראל.
- המהפך הציוני בעמק הירדן והכנרת- קשיי החלוצים על רקע המבנה הפיסי.
- מפגש עם מעשי ראשונים כמקור השראה לדור הנוכחי לעשייה למען החברה וכהמשך לפיתוח הארץ מתוך המשך המעשה הציוני.
- צמיחת רעיונות התיישבות חדשים - הכרת מאפייני התיישבות: מושבה, חוות הכשרה, הקבוצה.
- המעשה הציוני כמקור השראה לחברה בימנו.
- קישור לסדנאות של"ח: מכלול נופאדם, הבקע כגבול שלום והמהפך הציוני.

המלצות והדגשים ליום ההשתלמות השלישי

- זהו יום שלישי במסע כוכב, אבל בהשתלמות עוברים לחניון ציפורי. יש לקחת בחשבון בתכנון הזמן הגעה והתמקמות בציפורי.
- הירידה מהתצפית היא בשביל לא מסומן יש לתכנן היטב את הירידה עד לחיבור עם שביל ישראל.
- יש לתאם כניסה לחצר כנרת.
- במסלול זה חוצים כבישים מסוכנים בתחילת היום ובכניסה והיציאה מבית הקברות. יש לתת את הדעת לכך. כמו כן במושבה הליכה על פי כללי הבטיחות בסיוור עירוני.

היום הרביעי בהשתלמות = היום השלישי במסע כוכב ב' - מהר השאבי לנחל אבליים

אגף של"ח וידעת הארץ

הרעיון המרכזי:

ביום השלישי למסע ייחשף התלמיד לרכס יוטבת ולבקעת סחנין, מרחב מייצג של מרכז הגליל התחתון. ההכרות עם מאפייני מכלול הנופאדם שבתשתיתם מבנה הררי וחורש ים תיכוני, תסייע לבניית תמונה כוללת של הגליל התחתון ובקישור שלושת ימי המסע. במרחב זה פעלו תנאים ואמוראים. בסחנין בה גם פרצו ב-1976 אירועי יום האדמה, נקבר על פי המסורת, האמורא ר' יהושע דסחנין שאמר בשם רבי לוי: "גדול השלום שכל הברכות והתפילות חותמין בשלום" (דרך ארץ זוטא).

במקום בו התקיים המצור הרומי על יודפת, עלו על הקרקע בשנת 1960, צעירים, שויתרו על החיים הרגילים על מנת לחדש את הישוב היהודי ביודפת שהיתה אז נקודה מרוחקת ומבודדת. כיום נוצר מארג עדין של חיים משותפים בין האוכלוסייה היהודית ואוכלוסייה הערבית בגליל. מארג זה עמד למבחן לא קל באירועי שנת 2000 אשר הדגישו את הצורך החיוני בשיח סובלני ובקבלת האחר בקרב שתי האוכלוסיות.

בתחום הערכי יתמקד יום זה בהמשך המעשה הציוני ברוח קבלת האחר והשיח הסובלני בתחום פיתוח מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקד היום בהיבטי התמצאות, אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע, יאפשרו קישור בין ימי המסע ויצמצמו את מרחב הזרות:

- זיהוי הגליל העליון, זיהוי פסגות ועמקים עיקריים בגליל התחתון.
- מיומנויות של תצפית, נווט באמצעות מפה והליכה במעלה ובמורד תלול.

מסגרת הזמן	• אורך המסלול כחמישה ק"מ • משך המסלול 6 – 7 שעות. • שעת סיום 1400.
המסלול ותחנות מרכזיות בו.	מהכביש עליה לתצפית הר השאבי. לאחר התצפית ירידה בשביל המסומן שחור לנחל ידפת לכיוון דרום. במפגש השביל עם דרך עפר עוזבים את השביל המסומן וממשיכים מערבה בדרך הלא מסומנת עד לחיבור עם הביל האדום העולה לכיוון תל ידפת. העליה לתל על השביל הכחול, לאחר סיור בתל ירידה דרומה בכחול ועליה להר עצמון. לאחר תצפית ירידה לכיוון עינות כאוכאב ומשם יציאה לכיוון שיח' אבו אל היג'ה על השביל הכחול.
תכנים מרכזיים	• המבנה הפיסי של הגליל התחתון המערבי והמרכזי. • חורש ים תיכוני • המרד הגדול בגליל בכלל ויודפת בפרט והשוואה לציפורי במרד. • הרקע לרגישות מע' היחסים בין יהודים לערבים בגליל התחתון. • סיפור העליה לקרקע של יודפת, מפעל המצפים ליהוד הגליל. • תרגול מיומנות תצפיתמהר עצמון והתבוננות בנוף. • קישור לסדנאות של"ח: מכלול נופאדם, מפגש בין תרבויות וההר כערש האומה . • סכום מסע

המלצות והדגשים ליום ההשתלמות הרביעי

- זהו יום אחרון להשתלמות בנוסף להיותו אחרון במסע כוכב. יש לקחת בתכנון הזמן את סכום המסע.
- ביום זה יש לתכנן את הלו"ז כך שיאפשר סכום ההשתלמות ע"י הצוות.
- ביום זה יש לתכנן את הקישור והתיאום לשאר ימי ההשתלמות 'סגירת מעגלים'.
- הסיור בתל יודפת מחייב זהירות משנה וריענון הוראות בטיחות.
- ביום זה יש אתגר בצורת שני מעלות וחשוב לנצל לחזק את מיומנות ההליכה .
- יש להקפיד ולתאם את מקום הגעת האוטובוס לאיסוף.

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידעת הארץ